

Dissertatio exegetico-dogmatica de sacrificio primo divino numini oblato

<https://hdl.handle.net/1874/347635>

Q. D. B. V.
DISSERTATIO
EXEGETICO-DOGMATICA
DE
SACRIFICIO PRIMO
DIVINO NUMINI
OBLATO

AUCTORE
HENRICO JACOBO PAGENDARMIO,
HEYENA - BRUNSVICENSI,
PHIL. ET SS. THEOL. CAND.

GVELPHERBYTI,
IMPENSIS JOH. CHRISTOPH. MEISNERI
CL. MDCCXXXV.

DISSERTATIO
EXECUTIVO-DOGMATICA
DE
SACRIFICIO PRIMO
DIVINO NUMINI
OBLATO

AUCTORE
HENRICO JACOBO RAEMERIANO
HENR. A. RAEMERIANUS
M.D.C.C.C.

Imprinta Joh. Christoph. Meissneri
eis in officina

1321M 870
VIRO GENEROSISSIMO
SUMME REVERENDO, ILLUSTRIS
JURIUM CONSULTISSIMO

DOMINO

HENRICO BERNHARDO
DE SCHRADER,

COLLEGII CATHEDRALIS BRUNSVICENSIS,

QUOD A DIVO CYRIACO NOMEN EST SORTITUM,
DECANO SPECTATISSIMO,

*SERENISSIMI DUCI BRUNSVICENSI
ET LUNEBURGENSI*

PATRIÆ NOSTRO PATRI INDULGENTISSIMO
A CONSILIIS IN CANCELLARIA AULICIS,
SANCTIORIBUS ET SECRETIORIBUS
PRUDENTISSIMO, GRAVISSIMO, DIGNISSIMO,
LITTERARUM, SCIENTIARUM, EASQUE
COLENTIUM

MÆCENATICERTISSIMO

ET OMNI LAUDE MAIORI

HENRICHUS JACOBUS FACENDARM

EA, QUA PAR EST, ET DECET, SUBMISSI
ANIMI DEVENERATIONE
HANC DISSERTATIONEM QUALEM CUNQUE,

DE

SACRIFICIO PRIMO
DIVINO NUMINI OBLATO,

IN CULTUS DEVOTI, ET PERPETUÆ OB-
SERVANTIÆ, REVERENTIÆ TESSERAM,
FAUSTA OPTIMA LÆTISSIMA QUÆVIS EX
INTIMO ADPRECATUS PECTORE
SACRAM ESSE VULT ATQUE
JUBET

PERILLUSTRIS NOMINIS

CULTOR ET CLIENS DEVO-
TISSIMUS

HENRICUS JACOBUS PAGENDARM,

PRÆFATIO.

Priusquam sciverim: de sacrificio
Adamico pervulgatam inter eru-
ditos esse opinionem atque sen-
tentiam; me audire memini, co-
ram amplissima & doctissima concione e suggestu
sacro

sacro a magni nominis Viro sententiam: sacrificasse Adamum, ex Genes. III, 21. ceu probabilem & creditu dignam esse propositam publice. Quod quidem jam tunc temporis rationes mihi præbuit moventes, de sacrificio Adami tanquam primo mentem meam publice proponendi, idemque accuratori animi lance ponderandi: Exhibeo itaque Tibi, *Benevole Lector!* cogitationes & meditationes meas: *de sacrificio primo divino numini oblato.* Et quamvis opus non esset, ut hisce quædam præmitterem; res tamen ipsa idem poscere videtur. Argumentum, quod quidem nove, non novum, pertractavi factum quoddam pro objecto habet, cujus existentia, quia ex rerum notionibus sive, ut cum Logicis loquar, a priori demonstrari non potest, ex aliis factis existentibus, aliisque rebus circumstantibus

bus in Sacra Scriptura obviis extra omnem dubitationem ponere sum ausus. Hinc palam fit, quod per consequutionem facti hujus existentiam probaverim, non per expressas scripturæ sacræ litteras. Adeoque huic probandi modo non opponendum est silentium sacratum, litterarum, cum insuper per ejusmodi argumentum existentia sacrificii Adamici neque negari neque affirmari potest. Hunc itaque in finem I. egi de sacrificiis ipsis, eorumque ratione & oblatione, itemque de sacrificiis quibusdam speciatim tanquam principiis ad probationem sacrificii Adamici. Huic subjunxi II. probationem ipsam de existentia sacrificii Adamici. Ex quibus omnibus III. nonnulla consecutaria, quæ forsitan non contemnenda, & absque omni utilitate & jucunditate erunt, sunt deducta. Utrum vero

uni-

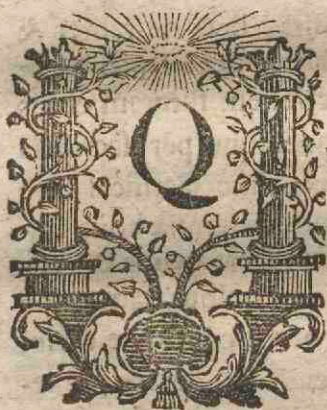
unicuique satis fuerit factum, nec ne? id iudicio Lectoris relinquere volo. De reliquo, nil magis peto, quam ut B. L. rationes pro existentia sacrificii Adamici militantes bene ponderare velit. Scrib. Heyenæ in præfect. Wickenfi Ducat. Brunsvic. d. 14. m. Sept. clolcccxxxv.

DISSERTATIO
DE
SACRIFICIO PRIMO
DIVINO NUMINI OBLATO.

§. I.

Differentia cultus divini in veteri & novo testamento.

Quaz intercedat differentia inter veteris & novi testamenti cultum; nemini facile ignotum esse potest: quamvis enim utriusque testamenti cultus unum idemque habeat fundamentum, dogma scilicet de generis humani per *Ἐσώδωρον* redemptione, in eoque dogmate totius religionis ut utriusque cultus versetur cardo; cf. Act. IV, 12. XV, 11. attamen tam ratione tempo-

A

ris

ris quam ordinis, rituum religiosorum & caeremoniarum ac sacramentorum a se invicem differt. Vetus enim testamentum veterisque œconomix viatores, prouti subjecta operationis in Theologia a Theologis ductu locorum 1 Cor. IX, 24. 2 Cor. V, 6. 8. Philipp. III, 12. 13. vocantur, redemptorem quidem habebant promissum, & intuitu ejus satisfactionis & redemptionis participes fieri poterant salutis æternæ per apprehensionem scilicet ejusdem fiducialem suo tempore a redemptore præstandæ; redemptorem tamen ipsum adhuc expectare debebant, consequenter erat futurus. Verum hæc expectatio redemptoris in novo fœdere est sublata, quoniam redemptor in eodem is est, qui venit, atque satisfactionem pro toto genere humano actu & physice præstitit. Et sic quoque eadem est ratio ordinis in utroque cultu, sive ejus formalis rationis. Cum enim per modo dicta redemptor hominum in veteri testamento esset futurus, adeoque satisfactio pro iisdem ab eodem physice nondum præstita, licet moraliter & ratione valoris ceu jam facta considerari posset; sapientiæ & benignitati divinæ placuit: hanc satisfactionem futuram certis adumbrare ritibus & caeremoniis, eandemque per sacrificia a Deo ipso præscripta præfigurare & juxta hæc sacrificia vere in redemptorem fidentibus omnia œconomix gratiæ bona impartire. Et ita quoque sese habuit cum sacramentis & reliquis caeremoniis in veteri testamento. Ex quibus itaque non potest non sequi, ut hoc rituum sacrorum cultusque divini genus tantisper, etiam ex ipsa Dei intentione, durare poterit, dum venerit ipse redemptor, & satisfactionem ipsam realiter præstiterit; quo ipso omnes isti ritus & caeremoniæ, ac
sacri-

sacrificia sunt sublata, (a) aliusque cultus divini ordo, & formale possibile factum. Quod quoque in novo fœdere actu contigisse experientia testatur.

Schol. Redemptor generis humani ab Hebræis κατ' ἔξοχὴν vocatur משיח, de qua quidem denominatione *Henr. Majus in Synops. Theol. Jud. p. m. 142. ita differit: Receptum quoque satis est notum in vulgus est: משיח s. Messie nomen peculiare esse apud Judæos Redemptoris, quem adhuc licet vane - - - expectant.* A Græcis vocatur χριστός, quod quidem vocabulum isti ratione significatus omnimode respondet, & unctum denotat, cf. Johan. I. v. 42. licet Judæi id nolint concedere, qui vocabulum משיח in græco non per vocabulum τὸ χριστός, sed τὰ ἄλειμμένα h. e. delibati reddunt, ne scilicet cum Christianis quid commune habere videantur. cf. *Kromayeri Theol. Post. Polem. Art. III. Tb. III. p. m. 155.* Interim tamen ex istis denominationibus evenit, ut redemptor tanquam futurus Messias, & tanquam is qui venit, Christus, & per consequentiam cultus veteris testamenti Messianus & novi fœderis Christianus appellari soleat.

- (a) Sacrificia in novo testamento quidem sunt sublata, quoniam is venit, quem præfigurant. Sicque alii ritus & cæremoniæ; sed tantum quod ad usum, & externam observationem; non autem quod ad significationem, devotam meditationem & applicationem. cf. *Aug. Pfeiffer. in der Evangelischen Christen Schule p. m. 783.*

§. 2.

Continuatio.

Non necessarium duco, ut multa de cultu novi testamenti præsertim externo in medium proferantur, quoniam ille unica ista regula ex intentione Dei est absolvendus, quam tradit Paulus 1 Cor. XIV. v. 40. Πάντα ἐνχημότως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω cf. v. 33. Atque adeo non opus est, ut cultus iste magna jin-

volvatur rituum copia & apparatu, qui respectum ad redemptorem habeat, (cf. §. 1.) quemadmodum in V. T. Interim tamen uterque cultus tam V. quam N. T. magnopere ab eo differt, qui in statu integritatis obtinisset; si imaginem Dei concreatam factam rectamque retinuisset primi parentes: a) vi enim hujus imaginis divinæ tantis animæ & corporis dotibus tantisque perfectionibus a Deo benigne concessis gaudebant, ut per eandem cultum præstare potuissent divinæ voluntati conformem. Sed simulac primi parentes contaminati essent sua culpa peccatis; ad cultum Deo acceptum ex naturalibus viribus præstandum non erant apti: per peccata enim injectus erat dissensus sive dis-harmonia inter Deum & homines, consequenter cultum Deo acceptum præstare non poterant; nisi antea scirent hujus dissensus & dis-harmoniæ sublationem, ejusque sublationis naturam, rationem & conditionem; modumque placandi Deum. Verum homines per facultatem cognoscitivam, ceterasque vires naturales hunc modum, hanc rationem sublationis peccatorum, eorumque reatus determinare atque cognoscere absque divina ejusdem revelatione non possunt; sequitur itaque: ut primi parentes post lapsum Deo neque cultum naturaliter præstare acceptum, neque per principia rationis tam materialia quam formalia ad veram religionem divinæ voluntati conformem perducere poterint.

a) Quemadmodum cultus divinus V. T. *Messianus* & N. T. *Christianus*, (§. 1. n. a.) ita quoque *cultus* in Paradiso *naturalis*, *operum* & *legalis* vocari potest. Vid. Celeb. Carpovii Theol. Dogm. T. I. §. 112. seq.

§. 3.

De 'Εθελοθρησκεία.

'Εθελοθρησκεία dicitur cultus, qui Deo ex mera opinione & persuasione consensus atque conformitatis eum voluntate ejus præstatur. (quæ tamen conformitas non obtinet) Constat itaque, quod ex notione & conceptu 'εθελοθρησκείαν abhorrere & abominari debeat Deus, quod quoque ex variis iisdemque claris apparet Scripturæ Sacræ dictis Num. XV, 39. Ef. XXIX, 13. Matth. XV, 2. seq. Marc. VII, 6. seq. Coloff. II, 18. &c. Cum itaque post lapsum homines revelato nondum salutis medio cultum divinæ voluntati conformem præstare non potuerunt; (§. 2.) etiam omnino certum est, quod, si hoc medium esset revelatum, & tamen cultus divinus huic non inniteretur, hic cultus esset 'εθελοθρησκεία, Deoque adeo odiosus. Omnis cultus in internum & externum distingui solet. Uterque itaque cultus determinata ratione Deo placere neque eum placare potest.

Schol. I. Ex his non potest non concipi: duas species 'εθελοθρησκείας esse possibiles: 1) Si homo divino præstitisset numini cultum post lapsum; cum nondum redemptor fuisset exhibitus. 2) Si homo revelato redemptionis medio Deum colit; verum non intuitu hujus mediæ, neque ad præscriptam a Deo ipso rationem tam internam quam externam, quæ quidem in V. T. fuit.

Schol. II. 'Εθελοθρησκεία est vox composita, & derivari debet a θέλω s. εθέλω volo, & θρησκεία cultus, religio. Ut adeo vi vocis significet religionem ex mera voluntate absque ullo fundamento & ratione vera Deo præstitam. Vocatur quoque *cultus electivus*, s. *proprie intentionis*, atque

adeo ejusmodi cultum præstans necessario intentionem habet ex & propter (*non juxta*) opera per cultum illum præstita merita assequendi, & bona merendi. Ex quo fundamento iterum apparet: Ἐθελοθρησκείαν Deo placere & acceptam esse non posse. (per Th, Thet.)

§. 4.

Fundamentum veri cultus divini post lapsum.

Totum religionis veræ & cultus divini fundamentum Primis parentibus post lapsum revelatum & in posteros propagandum legimus Gen. III, 15. ubi Deus redemptorem promittit ceu futurum, sicque medium reconciliationis hominum cum Deo & sublationis dis-harmonia inter Deum & homines per peccata introductæ manifestat. Hoc igitur factò effectum est, ut homines verum Deo cultum præstare, veramque religionem tam internam quam externam (§. 3.) absque ulla ἔθελοθρησκεία exercere possint, (§. 2.) eademque redemptoris promissione fundamentum totius religionis veræ, in primis autem Messianæ (cf. §. 1. Sch.) sit positum.

§. 5.

Prædicatio medii redemptionis a primis parentibus facta.

Primi parentes non se ipsos solum reddiderunt per peccata infelices; sed etiam eos, quos erant generaturi; cum vero iis medium placandi Deum, & infelicitatem & damnationem æternam avertendi; beatitudinem autem recuperandi esset revelatum; (§. 4.) dubium non est, quin & hoc medium suis prædicaverint posteris, a) quo & ejusdem medii redemptionis participes fieri, idem sibi applicare & verum Deo cultum præstare possent. b) Et si ponamus, quod Deus præter redem-

redemptionis medium singularem quendam modum primis proposuisset & præscripsisset parentibus, quo vellet ab iis colli eorumque posteris; quid veritati magis consentaneum esse potest, quam hoc: eosdem hunc colendi modum cum suis communicasse liberis atque posteris? c) Licet autem κατ' ἀποδείξω hic antecedentis veritas poni non possit; ex hoc tamen sequens deducenda erit conclusio: *Si liberi atque posteri primorum parentum singulari ratione & modo coluerunt Deum, qui ex solis rationis principiis iis innotescere non potuerit; quem vero Deus non nisi sub ἐθελοθρησκείας post lapsum (cf. §. 3. Sch. 1.) conditione est averfatus, sed potius de eodem gratiosam declaravit voluntatem, eundemque ut gratum habuit ratum, imo data occasione & temporis opportunitate eundem expresse præscripsit & præcepit; sequitur, ut Deus hunc singularem colendi modum aut iis ipsis præstandum speciatim revelaverit, atque expresse & explicitè jusserit, aut a primis parentibus hunc acceperint Deum colendi modum, qui eundem a Deo revelatum omnino habere debuerunt. (cf. §. 2.)*

- a) Non raro a veteribus Adamus primus appellatur verbi divini revelati prædicator & seminator: quia sine dubio exemplum summi numinis esset secutus, quod ipsum augustissimum prædicandi exordium fecisset tam in statu integritatis Gen. I, 28. 29. II, 16. 17. quam post turpem hominum ἀποσείαν Gen. III, 9. 11. 13. 14. seq. Ut adeo ceu primus homo, ita & ceu primus doctor πρωτ-εὐαγγελίων suis annunciaverit & inculcaverit liberis, doctrinamque de Dei imagine in hominibus per peccata oblitterata & deleta docuerit eosdem. Vid. Cel. Langs Medicin. Ment. P. I. period. I. §. IX. & X. p. m. 13. & cf. B. Lutherum in Comment. in Genes. fol. 56; pios, dicentem, parentes Adam & Evam liberis saepe ac multum concionatos esse de voluntate & cultu Dei. Hoc quidem probabile videtur, quod Adamus adhuc in statu integritatis Evæ prædicaverit legem illam positivam de fructu arboris cognitionis boni & mali non comedendo; cumque post lapsum πρωτ-εὐαγγελίων æque ac lex illa ante fatalem ἀποσείαν, scitu fuit necessarium

DE SACRIFICIO PRIMO

- rium homini; dubium supermanet nullum, quin Adamus suis annu-
ciaverit posteris primum Evangelium, & quæ cum eodem connexa.
- b) Si dico: dubium non est, quin &c. mea sententia hæc est: maxime esse
probabile & extra omnem fere dubitationem positum: primum paren-
tes speciatim vero Adamum liberis suis predicasse reconciliationis cum
Deo medium. Ubi quidem observandum: me hic non intelligere pro-
babilitatem absolutam, ac si pro opposito nulla prorsus militaret pro-
babilitas & passibilitas; sed duntaxat respectivam, h. e. eam, quæ pluri-
bus innitur rationibus, quam probabilitas oppositi: quia alias sine ne-
cessitate Deus aliquid facere debuisset, quod tamen per pauca fieri po-
tuisset; cum in subsequentiis temporibus propagatio revelationum
divinarum partim per traditionem oralem, partim scripturariam, partim
per utramque simul est facta. De hac probabilitatis gradu & distinctione
cf. Excell. Darjesii Log. Lat. P. II. §. 2. & 3. seq.
- c) Hanc quidem conclusionem in dubium vocabit nemo: quia eandem
probabilitatem præ se fert, quam propter casuum similitudinem habet
conclusio proxima; hoc tamen discrimine, quod antecedens illius sit
evictum & satis manifestum; (§. 4.) hujus vero conclusionis sit tantum
hypotheticum, assumptum attamen verum. *cf. Excell. Darjes. l. c.
§. 38. seq.*

§. 6.

De vero cultu post lapsum Deo præstito.

Revelato totius veræ religionis post lapsum introdu-
cendæ fundamento; verum Deo cultum præstare poterant
homines tam internum quam externum. (§. 4.) Hunc non so-
lum præstitum esse sacræ innunt litteræ; a) sed simul hujus
cultus præsertim externi rationem, conditionem ejusque or-
dinationem referunt, eamque divino tribuunt numini. Cum
itaque ordinatio cultus divini externi seu formale ejus atque
existentia, prouti quidem in V. T. obtinuit, in voluntate di-
vina habuit rationem; sequitur, ut talis ordinatio cultus divini
publici ductu rationis & naturæ disponi atque constitui ab hominibus non
potuerit. b)

- a) Totus cultus Dei publicus & externus in prima mundi ætate post lapsum
absolvebatur 1) *verbi divini predicatione* & *nomine Dei invocatione*
cf.

cf. Gen. IV, 26. Ep. Jud. 14. 2 Pet. II, 5. Gen. XII, 8. XIII, 4. XXI, 33. XXVI, 25. 2) *Sacrificiorum oblatione* Gen. IV, 3. 4. *ad quem quidem locum B. Lutherus in Comment. in Genes. annotat sequentia: Esi hoc in loco tantum sacrificii fiat mentio, non etiam prædicationis; tam n̄ statuendum est: non obrulisse eos sine prædicatione verbi - - sicut etiam invocatio nominis Dei huic sacrificio fuit addita.* Gen. VIII, 20. & reb. Quibus postea Deus addidit 3) *usum Observationem sacramentorum* cf. Gen. XVII. & Exod. XII.

b) Sensus verborum meorum hic est: cum Deus ipse cultum externum in veteri testamento ordinavit, constituit, atque disposuit; superfluum hoc omne fuisset, si ab hominibus eadem ratione, eodemque modo ductu rectæ rationis, viribusque naturæ constitui & ordinari potuisset. Atque adeo non ita ratiocinor: Quicquid Deus vult sive voluit; id ratione & natura duce non potuit perfici & ordinari. Atq. E. quia hujus Syllogismi major falsâ est; sed meum argumentum hoc est: Cujuscunque existentia, constitutio, dispositio & ordinatio a divina dependet voluntate; id ductu rationis rectæ & instinctu naturæ non potuit constitui, disponi & ordinari. Sed cultus dei externus &c. Adeoque valet etiam conclusio. Propositio major per principia Theol. nat. est concedenda, & minoris veritas ex Sacra apparet Scriptura. Hinc conclusionem nemo in dubium vocare poterit.

§. 7.

Cultus sacrificialis in V. T. ex ratione determinari non potuit.

Maxima cultus divini pars consistebat tempore veteris testamenti præter alios ritus & caremonias in oblatione sacrificiorum tam cruentorum quam incruentorum, idque ex libris Mosaicis, aliisque satis superque cognoscimus. Horum sacrificiorum usum Deus illustri & solenni ratione constituta hierarchia Israëlita populo suo præscripsit & jussit, eorumque finis, (de qua infra uberius agam) præsertim & proxime cruentorum erat: ut repræsentarent & præfigurarent magnum illud sacrificium monadicum a Redemptore pro toto genere hominum Deo offerendum & præstandum; adeoque ut dogma de redemptio-

ne generis humani singulari profusus, illustrarent ratione, futuri-
 que redemptoris ejusque sacrificii essent τύποι, & ad Messiam
 haberent respectum, qui adeo eorum ἀντίπορος quod ex tota
 S. Pauli epistola ad Hebræos præsertim ex capp. VIII, & VIII.
 cf. Ef. LIII, 10. col. ad Galat. IV, 1. seq. luculenter apparet.
 Cum itaque cultus sacrificialis & generatim cæremonialis in
 V. T. ex singulari voluntate Dei est ordinatus & ita disposi-
 tus; sequitur, ut sacrificiorum oblatio, & quod Deo accepta ejusque
 voluntati sanctissimæ sit conformis, ex ratione non potuerit cognosci.
 (cf. S. 6.)

Schol. I. Quoniam videri posset, ac si hucusque de sacri-
 ficiis dicta ad sacrificia tantum Levitica s. ad cultum a
 Deo per Mosen solemni ratione & certis legibus definitum
 & determinatum essent referenda, quia id, uti Ostramus de
 Sacrif. L. I. cap. I. p. m. 11. ed. Lond. scribit, minime dubitandum,
 quin Hebræis ex Ægypto egressis, Deus ipse sacrificandi ritum scri-
 pta lege institueret; iccirco universalem esse Deorum: cultum sacri-
 ficialem, ritusque sacrificandi neque ante neque post legem a Deo per
 Mosen promulgatam ex ratione recta posse probari & cognosci, ex
 sequentibus patebit: Si de cultu sacrificiali instituitur ser-
 mo, cujus origo utrum ex sola ratione sit repetenda, nec
 ne? duplici modo hæc intelligi & formari potest quæstio:
 1) Utrum scilicet possibile sit, quod fuerint homines, qui ex mera &
 sola grata a Deo acceptionis sententia, opinione & persuasione sive san-
 cta simplicitate per sacrificia aliosque ritus absque ullo alio fundamen-
 to Deo præstiterunt cultum, iisdemque Deum placare putaverunt, nec
 ne? 2) Utrum ex sola ratione sive principiis rationis tam materiali-
 bus quam formalibus nisi certe; tamen probabiliter possit cognosci:
 quod cultus sacrificialis s. generatim cæremonialis Deo & sanctissimæ
 ejus voluntati sit accepta, & per sacrificia Deus possit placari, nec ne?
 Quæstionem priori ratione intellectam atque determina-
 tam facile affirmare, nec non concedere possumus: Etenim

ex infita nostra labe ad εὐλοθεύειαν inclinamus cf. Matth. VI. Marc. VII. Colossens. II. & ratione actionum nostrarum perlubenter nobismet ipsis aliquid damus, adeoque possibilitatem horum omnium inficias ire non possumus; licet ejusmodi hominum existentia, (quod præsertim Spencerus lib. III. cap. I. & IV. de Leg. Ebraor. ritual. vult concedi) qui vel absque ulla traditione sive scripti cujusdam fragmento sive analogia aliorum rituum religiosorum obtulerunt sacrificia, haud probabiliter, me quidem judice, sit concedenda. Posteriori ratione si quaestio instituitur; nemo erit, qui, opposito ceu certum jam supra probato, (§. 3. & §. 2) eandem affirmet. cf. S. R. Ribovius in Th. Dogm. P. I. Sect. II. §. 41. & §. 42. & Job. And. Schmidius in Breviario Theol. Polem. Controv. VIII. p. m. 92. seq. qui ex eadem ratione, qua nos hujus εἰσεως negationem contendamus, veram ecclesiam rationis lumine inveniri non posse, probavit. Et præterea, cum sacrificiorum ritus & oblatio requirit res sacrificiales, quæ vel bruta vel res sunt a brutis diversa; eo ipso quoque harum rerum oblatio refertur ad finem non essentialem sive ex earum essentia non determinabilem & explicabilem; sed ad accidentalem & respectivam. Si itaque ponamus, quod sacrificiorum oblatio, ejusque grata a Deo acceptatio, ex sana ratione & ejus principiis tam materialibus quam formalibus sive certe sive probabiliter ostendi & probari posset; sequeretur, ut finis quædam rerum sacrificialium (non ut talium) accidentalis & respectiva ex principiis rationis s. a priori posset determinari. Cum vero tantum fines rerum sacrificialium, (non ut talium) essentielles a priori ostendi & evinci possunt; apparet, quod sacrificiorum oblatio, eorumque grata a Deo acceptatio ex ratione cognosci nequeat, atque adeo ex speciali lege & præcepto divino in veteri testamento innotescere debuerit. Vid. Cl. Schuberti überzeugenden Beweis, daß die Christl. Religion die wahre sey. §. 4+8. Deum esse colendum, imo etiam externe per actiones scilicet corporis, actionibus animæ harmonicas sana omnino cognoscituratio cf. J. U. Wolffii teutsche

Sicren Lehre §. 756. seq. sed unde determinatus ille per sacrificia Deum colendi modus patet? Recte itaque *B. Calovius in Bibl. Illust. T. I. P. I. pag. 254*, colendum esse, inquit, Deum rationis luce novimus; sed per sacrificia Deum esse colendum ignorat profus ratio - - id ratio non percipit, imo pro stultitia habet: quia nullam analogiam invenit inter Deum immaterialem & res corporeas: neque quomodo victimarum mactatio Deo grata esse possit, assequi valet. cf. *Langii Med. Ment. Part. I. per. I. §. XIII. seq.* Interim tamen non defuerunt sententiæ hujus fautores & defensores, inter quos præter *Grotium, Spencerum, aliosque*, a) *Gregorius de Valenzia in Lib. I. de Missæ sacrificio cap. IV.*, qui, hunc Deum colendi modum ex ratione, rectaque naturæ humanæ inclinatione proficisci, eademque compulso tum Patriarchas cum idolorum cultores sacrificia obrulisse, contendit.

- a) Plures tam ex Patribus quam Judæis, qui distante ratione homines ante sacrificia Levitica Deo obtulisse sacrificia statuunt, refert *Outramus l. c. §. III. §. IV. V. VI.* ubi quidem contra nonnullos notandum putaratus: *Outramum* ipsum (& forsitan quoque alios, qui de hac re dubii pro certo aliquid assumere & defendere nolunt) in horum non referri debere classem, quoniam §. §. cit. historicum tantum agit, & verba p. m. II: *Id unum - - apta satis & idonea*, non sua facit; insuperque §. VII. addit: *Jam vero licet haud satis constet*, (scilicet ex istis rationibus & sententiis in utramque adductis partem, & historice enarratis) *Deine certo aliquo jussu, an declante potius humana ratione prima facta sint sacrificia, id tamen Ec. cf. §. III. p. m. 3.*

Schol. II. Licet demonstraverimus: sacrificiorum oblationem a Deo ipso esse profectam, &, quod ex infra dicendis apparebit, specimen fuisse sapientiæ & benignitatis divinæ; non pauci tamen fuerunt, qui sacrificia, eorumque oblationem impugnarunt contendentes: *hac ratione Deum perfectionibus suis egisse contrarie; neque in libris V. T. ullam extare rationem sacrificiorum, nullumque esse determinatum ἄντικρον, cujus intuitu sacrificia Deo essent oblata.* Horum in numerum merito referendus est *Tindalius in libro: daß das Christenthum so alt als die Welt sey pag. 149-153.* *S. autor quidam sub litteris A-X. in vernünftigen Gedanken von dem*

dem Gebrauch der strengen Lehr- Art in der Theologie; sed horum summa jam refutarunt præter alios generatim. Cel. Carpoz. in tract. Rettung der Wahrheit und Unschuld. §. 13. & §. 16. speciatim vero Cel. Schubertus l. c. §. 418, 419, 448. seq. §. 472. aliusque anonymus in den Anmerkungen über die Schrift: Vernünfftige Gedanken von dem Gebrauch etc. p. m. 26. seq. Ut adeo superfluum esset; si hæc omnia hic repetere vellem.

§. 8.

1) In statu integritatis non fuit sacrificiorum usus & 2) caput totius dissertationis indicatur.

In statu integritatis primi nostri parentes per suas eademque naturales vires summum bonum sive beatitudinem assequi poterant. (§. 2.) Et quoniam peccatis nondum erant contaminati, quibus dissensus inter Deum & homines potuisset induci; hinc quoque medium non erat necessarium, quo ejusmodi disharmonia tolleretur & removeretur. Cum autem sacrificia in veteri testamento medium illud redemptionis sive peccatorum sublationis præfigurarent, & illustrarent, ejusque essent τόποι; (§. 7.) sequitur, ut status innocentie omnis sacrificiorum usus fuerit expertus, nullosque admisit medii redemptionis τόπους. Ex his itaque pronò fuit alveo, quod sacrificia post lapsum demum sint introducta a Deo, (§. cit. Sch. I.) & quoniam ad redemptorem totius generis humani habuerunt respectum; eodem post factam redemptoris promissionem invaluisse, patet. Atque hic oritur ζήτησις: quodnam & quale fuerit sacrificium primum divino numini oblatum, s. quo prius nullum sit agnoscendum; quæ quidem quaestio totius hujus commentationis finis est & obiectum.

Schol. Posset etiam sequenti probari ratione : Cultus in statu integritatis Deo exhibendus ductu rectæ rationis & naturæ viribus exerceri adeoque & cognosci poterat ; (§.2.) sed cultus sacrificialis per vires naturales neque innotescere neque exerceri potest. (§.7. cum Sch. Sch.) *Cultus itaque sacrificialis e statu innocentie est eliminandus* cf. B. Dorschei verba in *Pentad. dissert. Theol. disp. XI. §. 32.* qui cum XII. capita ratione offerendorum sacrificiorum observanda esse existimat, inter alia admonet : quod in statu integritatis nulla futura fuissent sacrificia unquam, qualia in hierarchia Israëlita ; sed demum post lapsum proposita divinitus reconciliatione cœperint. Vid. Job. Fecht. *Leet. Theol. disp. XIV. th. VIII. §. S. R. Oweni* **erklärte 5. Bücher des Knechts Gottes Mose.** p. m. 525.

§. 9.

Sacrificium primum speciali jussu divino peragendum.

Primum sacrificium, quod speciali jussu ante solemnem illam de sacrificiorum usu & oblatione promulgationem Deus voluit offerri, illud est, quod ex Sacris novimus litteris, & Moses, Gen. XXII. enarrat ; cum Deus Abrahamo v. 2. injunxit, ut filium Isaacum ipsi per sacrificium offerat, sicque primam ἀνδραποδοσίαν committat. Quamvis autem Isaacus non sit immolatus, (prouti Deus quidem externe intendat) a) etiam ex ipsa vera Dei intentione & proposito interno ; sed aliud sacrificium pro eodem mutatis περιστάσει substitutum ; huic tamen alia, eademque non pauca b) præcessisse ex sacra scriptura fit probabile, & certum quod ad sacrificia Noachi & fratrum Caini & Abelis ; de quibus autem peragendis nullum speciale mandatum in sacra scriptura memorix proditum legimus. c)

- a) Hoc illustre atque celebre est exemplum, quod *Kromayerus in Theol. Pos. Polem. art. VI. p. m. 309.* ἀθεσπότης appellat, quo illustrare & probare possumus: voluntatem Dei signi & beneplaciti s. uti alii loqui amant, voluntatem Dei externam & internam non nisi in statu tentationis, probationis, & explorationis hominum differre: finis enim atque intentio Dei non erat: Isaacum per sacrificium vita privari, quod quidem eventus docet; sed tantum Abrahami fidem atque constantiam in eadem, porro ejus constantem fiduciam in promissionis a Deo ipsi factas per opera ejus externa explorare atque tentare non quidem proprie & affective; sed metaphorice & effective, quod ipse docent sacra litteræ v. r. cf. Ebr. XI, 17. Interim tamen in ejusmodi casibus & exemplis tentationum quotquot a Deo adordinatis, mox apparet vera Dei intentio & voluntas. cf. *Cel. Carov, in Th. Dog. T. I. §. 618. Sch. & Kromayer. l. c.*
- b) Passim in Scriptura Sacra conditorum altarium fit mentio Gen. XII, 7. s. XIII, 4. 18. atque de iis per inductionem logicam affirmare possumus: horum finem non solum fuisse, ut conditores ibidem verum ac purum Deo profiterentur cultum, atque ne communes cum impiis haberent ritus; cf. *Math. Poli Synops. Critic. in Genes. cap. XII, 8.* sed etiam, & quod præcipuum erat, altaria in honorem & gloriam summi numinis adificabantur, quo conditores ibi sacris vacare, & Deo sacrificia commodius offerre possent: *Ubi quidem fit mentio erecti altaris, verba sunt B. Lutheri in Comment. in Genes. f. 360, & fixi tabernaculi, ibi significatur constituta ecclesiola, in qua convenerunt homines ad docendum, & audiendum verbum Dei, adorandum & laudandum Deum, & ad sacrificandum.*
- c) Nemo non videt: nos hic per speciale mandatum ad sacrificandum ejusmodi intelligere mandatum, quod ipsi sacrificanti a Deo speciatim s. in individuo est datum, cujusque existentiam sive per expressas & explicitas litteras sacras, sive per consequentiam ex iisdem legitimam probare possumus. *Ubi quidem observandum, quod a negato ejusmodi mandato speciali ad plane nullum divinitus datum non valeat consequentia;* quamvis facile appareat, singulares adesse debere res circumstantes, quando superior ad rem quandam perficiendam cuidam tradat jussum speciale, ad quam vel sine eo jam erat obligatus; quod quoque ratione offerendorum sacrificiorum ex exemplo Abrahami supra adducti perspicere possumus, cum ex omnibus elucet: jam tunc temporis adfuisse obligationem divinam ad sacrificia ex rebus puris & sanctis obeunda; non autem speciatim ad ἀθεσπότησιν, quod in hac tentatione effecit speciale illud mandatum externæ voluntatis divinæ Abrahamo a Deo suppeditatum cum interna non convenientis intentione (not. a.)

§. 10.

De sacrificio Caini & Abelis.

Inter ista sacrificia, quæ absque speciali & expresso jussu divino sunt oblata Deo, primo loco illa sunt ponenda, quæ Cainus & Abelis fratres ex Adamo teste Mose Gen. IV. e proprio cujusque peculio deprompta Deo obtulerunt, & ante quæ Scriptura Sacra nullius sacrificii Deo oblatis expresse & explicite injiciat mentionem. Utrum hæc sacrificia simul & uno eodemque tempore sint peracta; an primum Cainus & interjecto quodam temporis intervallo deinde Abel sacrificaverit; id quidem absque omni exceptione determinari nequit. Quodcumque assumatur, perinde erit. Interim tamen nullum speciale jussum divinum de oblatione horum sacrificiorum sacra refert scriptura; (cf. §. 9. n. c.) adeoque nec opus est, ut ejusmodi statuere atque supplere velimus.

Schol. I. Ante vero, quam continuare possimus, ne per consequentiam idem mandatum speciale ex sacris litteris elici posse videatur, dubiis quibusdam erit occurrendum, quibus probetur & evincatur: Abelem ex particulari atque speciali Dei instinctu ordinatione & mandato sacrificasse. Et eadem ex Egid. de Coninck tract. de sacrament. q. 83. art. 1. dub. 1. p. 299. refert Quensted. in Antiq. Biblic. cap. III. n. 3. p. m. 218. quæ his innituntur rationibus, quia 1) alias respectus Dei favorabilis & gratiosa ejusdem complacentia locum non habuisset, si absque Dei mandato f. *χρηματισμῶ* sacrificium obtulisset Abel. 2) Hoc modo *εὐθελοθερησικίαν* præstasset Abel, quam tamen omnibus abominaretur modis Deus Num. XV, 39. Deut. IV, 2. Ef. XXIX, 13. 3) Paulus Hebr. XI, 4. diceret: Abelem *πίσει πλείονα θυσίαν* præ Caino obtulisse Deo, quod absque speciali verbo Dei & *χρηματισμῶ* fieri non potuisset. In quibus hæc duo latent ratiocinia:

N. I. Si Abel speciale mandatum divinum s. *χρηματισμὸν* ad sacrificandum non habuerit; sequitur, ut α) favorabilis respectus Dei ad sacrificium Abelis fuerit ἐκ τῶν αἰδυνάτων β) ἐθελοθρησκείαν praestiterit, quam tamen Deus abominaturque & γ) Abel πίσει πλείονα θυσίαν παρὰ καὶν offerre non poterit. Sed falsum est posterius, adeoque & prius.

N. II. α) Si favorabilis respectus Dei ad sacrificium Abelis absque *χρηματισμῷ* Deo oblatum fuisset impossibilis β) Abel absque speciali mandato, Dei sacrificans praestasset ἐθελοθρησκείαν γ) πίσει πλείονα θυσίαν quam Cainus absque *χρηματισμῷ* offerre non potuisset Deo; sequitur, ut Abel ex speciali & particulari Dei instinctu ac ordinatione sacrificaverit Deo; sed verum est prius, & adeo etiam posterius.

Ut itaque ad hęc ratiocinia respondeam; praestruam: ex absentia & defectu mandati specialis ad plane nullum divinitus datum ad sacrificandum N. V. C. adeoque tantum contendo, tale deficere, quod Abeli (pariter & Caino) in individuo contigit, atque in sacris litteris memoriae est proditum, (§. 9. n. c.) consequenter in syllogismo priori nego consequentiam, & in altero antecedentis veritatem. Et si quoque ab improbabili summam, a) quod *χρηματισμὸν* ad sacrificandum acceperit Abel; ex eadem ratione sequitur, ut Deus Caini sacrificio favorabilem denegaverit respectum, quoniam absque speciali mandato divino vacaverit sacrificiis. Verum enim vero, ut taceam: hoc ipso argumentum quoddam concedi pro eo, quod sacrificia dictante ratione non explicato Dei jussu sint exorta cf. *Outram. de Sacrif. lib. 1. c. 1. §. IV;* dilucide apparet, quod sacrificans Abel Deo non fuerit acceptus, quia sacrificavit; sed quoniam πίσει θυσίαν fecit; sacrificiumque Caini Deo non displicuerit, quia idem sine *χρηματισμῷ* obtulit; sed quia impius Gen. IV, 7. cf. 1 Joh. III, 12. & absque fidei in semen mulieris sacrificavit, adeoque ἐθελοθρησκείαν commisit (§. 3. cum sch.) cf. S. R. Owenum l. c. p. m. 30. & 32. Ut adeo bene Porphyrius, famosus ille apostata, lib. 2. περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων dicat: μᾶλλον το δαιμονιον πρὸς τὸ τῶν θυόντων ἡθρος, ἢ πρὸς τῶν θυο-

Ὁμοίαν πλῆθος βλέπει. Quemadmodum quoque praeclare Plinius in Paneg. c. 3, 5. de hymnis perorat: animadverto, etiam Deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia, & sanctitate letari, gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatam carmen intulerit.

Nec pro stabiliendo speciali mandato Abeli in individuo exhibito refugiendum est ad dictum Hebr. XI, 4. collat. Rom. X, 14. 17. 1 Theff. II, 13. Generatio enim fidei in homine non solum per manifestationem & revelationem verbi divini specialem & immediatam, prouti prophetis aliisque viris θεωπνευσταῖς contigit, oritur. Sed etiam ex lectione, auditione & praedicatione ab aliis hominibus facta, fieri posse patet: adeoque ex istis scripturae locis non nisi generalis divinae voluntatis manifestatio, & mandatum ad sacrificandum inferri potest, quod quidem Abelem habuisse non negamus. Et si quoque non desunt exempla, quibus speciale ad sacrificandum cuidam contigisse mandatum probari possit; ex ejusmodi tamen casibus concludi nequit, semper adesse debuisse speciale mandatum sacrificiale.

- a) Non incognita esse potest ex Parte Logices, quae Analytica vocatur, *demonstratio ab impossibili*. Cum itaque Dialectica regulas probabilitum explicat, dubium non est, quin ex eadem ratione *demonstratio ab improbabili* medium esse debeat perveniendi ad rei alicujus probabilitatem.

Schol. II. Si quoque hac occasione non sunt praetereundi, qui, quod Cainus & Abelis non sacrificaverint ipsi; sed munera & oblationes suas ad patrem Adamum attulerint, ut ille pro ipsis offerret Deo, statuant. Ut Nerrter in den *runderwördigen Juden- und Seiden-Tempel* p. m 6, *Heideggeri Histor. Patriarch. T. I. p. 117.* idque evincere volunt ex verbis Gen IV. וְהָכֵל הַבְּיָא et וַיָּבֵא קַיִן. Licet autem verbum וַיָּבֵא motum interat localem, ad altare scilicet quoddam, ad actum sacrificialem necessarium; ex his tamen verbis hoc concludi posse nondum video. Et praeterea si

iis sacrificiis adfuisse Adamus; ex sua auctoritate & potestate exortas inter fratres lites facile dirimere, & Cainum gratiosam Dei complacentiam Abeli invidentem in bonam reducere potuisset mentem *cf. Dom. Winckleri dissertat. num sacrificia cruenta ante diluivium fuerint ignorata? §. XII. n. II. not. k. habita sub Presidio Viri Venerabilis & Excellentissimi Domini Joh. Christ. Burgmanni incomparabilis Academia Varno-Baltica decoris & Theologi, qui mecum hancce dissertationem nunc nuper, quod quidem in presens publice laudare, eidemquo Viro Venerabili submissas agere debeo grates, communicavit. Ut taceam, Paulini in epist. ad Hebræos cap. XI, 4. verba: πισεί πλεονά θυσίαν Ἀβελ παρὰ καὶ προσήνεκε τῷ Θεῷ, non obscure indicare: Abelem ipsum attulisse Deo s. ad Deum, non ad patrem Adamum, ut hic pro ipso hoc sacrificium Deo offerret, sacrificium suum. Ut adeo ejusmodi facti ellipsin in Sacra Scriptura sine necessitate supplere nolo. *cf. Schotani Biblioth. Histor. Sac. Vet. Test. T. I. cap. I. de prima mundi atate pag. 15. & Outram. l. c. cap. IV. L. I. §. III.**

§. II.

Continuatio.

Sacra Scriptura non solum Cainum & Abelem sacrificasse; sed etiam utriusque sacrificii materiam, sive res ipsas Deo per sacrificium oblatas ab utroque enarrat. Cainus nimirum, quoniam agrorum habebat curam, de fructibus & frugibus agri sui fecit oblationem. Abel autem, qui brutorum præsertim mansuetiorum sibi elegerat custodiam, de primitiis sui gregis, atque primogenitorum adipibus & pinguedinibus obtulit. Non in presens disquiram, neque ad rem meam pertinet, utrum Abel omnes brutorum sacrificialium partes, an tantum quasdam, quod quidem per אֲבֵל sacra scriptura innuere videretur *cf. Lev. III, 16. IV, 26. 31. 35. IX, 10.* sive,

quod Grotius a) vult, planum nullum animal; sed tantum lac pinguiſſimum atque lanam de brutis viventibus, Deo obtulerit. Sufficiat, quod sacrificaverit uterque, & sacrae paginae Abelis sacrificium Deo acceptum, Caini autem eidem fuisse odiosum commemorent Gen. IV, 5. simulque referant causam v. 7. quare divinum numen ad sacrificium Caini non gratiose respexerit cf. 1 Joh. III, 12. qua nobis occasio præbetur colligendi rationem gratiosæ sacrificii Abelis a Deo acceptionis, b) quod ex loco ad Hebr. XI, 4. luculentius apparet, atque quare Abelis cultus non fuerit ἐδελοθησκεια (cf. §. 3.)

Schol. I. Non ignota est illa quaestio hoc loco, quæ plerumque moveri solet: ex quo nimirum Cainus perspicere atque colligere potuerit, Deo fuisse acceptum Abelis sacrificium. Communissima & ab omnibus fere recepta est sententia: (quæ quoque ex versione Theodotionis sæculo secundo tentata confirmatur, in qua עשׂו per ἐνεπύρισεν effertur,) ex igne coelitus dimisso sacrificium Abelis absumente, & Caini intactum relincente eundem concludere hoc potuisse, eamque his suffulciunt rationibus, quia non raro in V. T. extarent exempla de exhibito ratione sacrificiorum per ἐμπροσθεμόν favore divino: Lev. IX, 24. 1 Reg. XVIII, 36. (de quo præsertim loco cf. M. Abelmanni disp. de Sacrificio Eliæ vespertino) 1 Chron. XXII, 26. 2 Chron. VII, 1. cf. Matth. Poli Synops. Critic. ad Gen. IV. Alii putant: utriusque sacrificium esse accensum; fumum vero de sacrificio Abelis adscendisse, alterius deorsum ivisse cf. Sebast. Schmidt. in ep. ad Heb. cap. XI. v. 4. Atque hunc ἐμπροσθεμόν teste Job. Curr. Diterico in Antiq. Bibl. V. T. p. 207. Claudius Marius Victor carmine scripsit 2. in Genes. v. 175.

Sic olim ante sui præsensit candidus Abel
Invidiam fratris: nam cum de fruge litasset
Iste sua, niveo ille agno; mox protinus altum
In cælum ascendit combusto fumus ab agno.

*At contra per inane volans de frugibus illis
In terram rediit fugiendi fumus olympo.*

Interim tamen non defuerunt, qui juxta hunc ἐμπουρισμὸν
adhuc alia posuerunt signa cf. S. R. Oweni lib. cit. p. m. 33. & Se-
bast. Schmidt ad h. l.

Schol II. Quoniam nonnulla de sacrificio Abelis & Caini
sunt prolata, de eodemporro sequentia (licet ad rem meam
non pertinent) observare volo.

N. I. Sacra Scriptura nos docet: Abelem sacrificando
non commisisse ἐθελοθρησκείαν; sed ejus sacrificium Deo fuisse
acceptum, ideoque ad idem gratiose respexisse eundem.
Ex quo apparet, quod ex gratiosa illa Dei respectione A-
belis & Cainus, (cf. Sch I.) ipsius sacrificium Deo fuisse
acceptum, concludere potuerint.

N. II. Nullus cultus post lapsum Deo acceptus esse potest,
nisi qui satisfactioni redemptoris innitatur; (cf. S. 3. & 2.)
Cum vero Abelis sacrificans non commisit ἐθελοθρησκείαν.
(n. I.) sequitur, ut ejusdem sacrificium ad futurum Messiam
habuerit respectum, idemque vera in eundem obtulerit
fide.

N. III. Ex his apparet, quod Cainus & Abelis ex gratiosa
illa complacentia divina colligere potuerint: Abelem vera
in Messiam fide sacrificasse, non autem Cainum. (n. II.
& n. I.)

N. IV. Omnis credens in Christum ejusque satisfactio-
nem justificatur, & coram foro divino pro justo declara-
tor cf. Act. XIII, 38. 39. Rom. III, 26. 28. 30. Phil. III, 8. 9. &c.
Hinc ex gratiosa illa Dei respectione convinci potuerunt,
(scilicet externe, non interne, quæ interna convictio fide
perficitur) Abelem esse justum & justificatum, (n. III.) non
Cainum cf. Matth. XXIII, 35. 1 Joh. III, 12.

N. V. Cainus & Abelis, uterque Deo fecit sacrificium. Cum
vero Deus ad sacrificium Abelis gratiose respexit, (n. I.)

per quod convicti sunt, Abelem esse justificatum, Cainum non (n. IV.) eo ipso quoque ipse Deus testimonium dedit, sive testatus est de his sacrificiis per testimonium scilicet illud externum. (n. IV.)

N. VI. Cainus interfecit Abelem gratiosam eidem complacentiam invidens, quod Moses Gen. IV. enarrat. Hinc quoque adhuc in Bibliis sacris Abel dicitur mortuus, & a fratre suo occisus.

N. VII. Sacrificium itaque Abelis occasio fuit, cur Abel a fratre est occisus, & talis adhuc in sacra scriptura dici debeat.

Atque hisce positis sensum verborum Pauli ad Hebr. XI, 4. Πίσει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ καῖν προσήνεγκε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυρῶντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτῆ τῷ Θεῷ καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανῶν ἔτι λαλεῖται. Intelligere possumus, de quibus ex philologia hæc præmonenda esse puto.

α) Utrum ex vocabulo θυσίας probari possit: Abelis sacrificium fuisse cruentum, valde dubito: Paulus enim dicit, Abelem πίσει πλείονα θυσίαν παρὰ καῖν obtulisse, ex quo sequitur, ut Cainus quoque fecerit θυσίαν. Equidem scio, quod nonnulli dicant: *in hac comparatione comparatorum alterum improprie sumi debere*; Verum quodnam? forsitan Caini θυσία? (ex illorum etiam sententia) Cur autem non eodem jure θυσία Abelis (non habito respectu ad Gen. IV.) Idcirco provocari solet ad dictum Hebr. XIII, 14. Οὐ γὰρ ἔχομεν ὡδε μένισαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητήμεν, ubi *urbis futura improprie sumi deberet*. Sed positò in hoc, aliisque ejusmodi dictis, *urbem improprie sumi debere*; nulum tamen in his verbis comparationis cujusdam characterem & notam invenire possum, adeoque ab hoc dicto ad illud N. V. C. Et si θυσία in hoc loco per sacrificium cruentum efferri deberet inusitatus inde hic loquendi modus oriretur: *Abelis præstantius sacrificium cruentum Deo obtulit, quam Cainus*, cum tamen certum est: Caini sacrificium in nu-
me-

merum cruentorum non debere referri. — Ex quibus concludendum: nomen *θυσίας* hic esse generale magis, quam speciale, non obstante vocabulo subsequente *τῶ δώρῳ*; licet aliis in locis etiam scriptorum profanorum sacrificium cruentum designare possit. cf. Winckl. diff. cit. §. VI.

β) Hic quaeri potest: utrum *δι' ἧς* sit referendum ad *τὴν θυσίαν* sive *τὴν πίσιν*. Posterius omnes propemodum interpretes assumere palam est; sed quoniam rationem non video hujus; ad *τὴν θυσίαν* esse referendum probatum ibo. Per quodeunque Abel testimonium nactus s. convictus est, ipsius sacrificium a Deo gratiose esse acceptum, per idem quoque convictus est, ipsum esse justum coram Deo. (n. IV. & n. III.) Sed non per fidem, quia hæc fuit causa impulsiva minus principalis, cur Abel sit justificatus, Deusque ad ejusdem sacrificium respexerit gratiose; licet internam convictionem fides de facta justificatione in homine efficiat, de qua tamen in hoc dicto sermo non est, quod quidem verba subsequencia *μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτῶ τῶ θεῷ*. probant. Adeoque sequitur, ut per sacrificium ipsum (cf. Sch. I.) sit convictus, ipsum coram Deo esse justum. (n. IV.) Nec obstant verba vers. 2. quoniam in eodem non legimus, quod veteres *per fidem sed in fide ἐν πίσει* testimonium nacti sint, quod quoque Abeli contigisse *ἐν πίσει διὰ τῆς θυσίας* defendimus.

γ) Verba in hoc commate: *μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτῶ τῶ θεῷ*, plerumque ita efferri solent: *testimonium perhibente super donis illius Deo*, ut pronomen relativum *αὐτῶ* non ad Deum (*τῶ θεῷ*) sed ad Abelem restringatur. Verum minime hoc convenit cum cap. IV. Genes. hujus historiae sede: ibi enim non dicitur Abelem ad Deum attulisse *מנחה* sive *τὰ δώρα* sed *מנחה τὸ δάρον*. Consequenter cum dici potest, utrumque Abelem scilicet & Cainum attulisse *מנחה* s. *τὰ δώρα*; pronomen relativum *αὐτῶ* potius ad Deum (*τῶ θεῷ*) referri debet quam ad Abelem.

δ) Sequuntur verba: Καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανὼν ἐτι λαλεῖται. a quocunque, me quidem sciente, ita versa: *Et per eam (fidem) mortuus adhuc loquitur* ubi quoque permultæ adduci solent rationes ad ostendendum: quomodo Abelis licet mortuus tamen loqui possit. Verum ubinam in his verbis exstat, quod mortuus Abelis loquatur? Verbum λαλεῖται certe non per loquitur, quia hoc actionem & illud passionem indicat, sed per dicitur &c. cf. Hebr. XII, 24. efferri debet. (cf. n. VI.) Vid. Strarckii Synopf. Bibl. Exeget. in N. T. ad h. l.

ε) Δι' αὐτῆς in hoc loco non ad τὴν πίστιν; sed ad τὴν θυσίαν pertinet, quoniam Abelis non per fidem (neque propter) mortuus sive a fratre suo occisus adhuc in Scriptura Sacra dicitur; sed per sacrificium suum (tanquam causam occasionalem cf. n. VII.) a fratre est interfectus.

Hanc itaque istius loci suppedito versionem: *Fide (in semen mulieris & Messiam vera) præstantius sacrificium Abelis Deo attulit, quam Cainus, per quod (sacrificium) convictus est (testimonium externe obtinuit) se esse justum & justificatum, (coram foro divino) testante de donis & oblatiis (tam Abelis quam Caini) ipso Deo (per ἐμπυρισμὸν alia signa Schol. I. cf. n. V.) & per quod (sacrificium ceu causam occasionalem) mortuus (a fratre suo occisus) adhuc (scilicet in Scriptura Sacra) dicitur.*

Schol. III. Ejusmodi sacrificia, quale obtulit Abelis, semper fuerunt cruenta; adeoque Abelis quoque fuisse cruentum non dubitamus. Cum vero idem factum est vera in Messiam fide; idem fuisse propitiatorium, & reconciliationem cum Deo habuisse pro fini, per inductionem omnium exemplorum colligimus. cf. Dom. Winckleri dissert. cit. §. V. VII. XI. seq.

- a) In Comment. in Genes. ad h. l. Cujus interpretationis occasionem refert *Ouranus de Sacrif. lib. I, p. m. 4. ed. Lond.* contra quam vero interpretationem & explicationem summo jure disputat *B. Calovius in Bibl. Illustrat. T. I. ad h. l.* & *Schoranus in Bibliothec. Hist. sac. Vet. Test. T. I. cap. 1. p. 18.*

b) Non-

- b) Nonnulli quoque diversæ horum sacrificiorum acceptionis rationem in ipsa sacrificiorum diversitate quærunt: quia in tam breviter de his sacrificiis historia exarata præcipue & expresse diversa sacrificiorum materia commemoraretur a Moïse; licet idem quoque concedant: istam diversitatem ex diversis animi motibus, quod quidem in §. assertum, ad sacrificandum esse ortam *cf. allgemeine Weltgeschichte T. I. p. 158. n. 138.*

§. 12.

Cainus & Abelis sacrificiorum notitiam a parentibus habuerunt.

Nunc quoque demonstrare potero primos in mundo ab hominibus procreatos & generatos a parentibus suis, Deum sacrificiis esse colendum didicisse: cum enim Cainus & Abelis, quod quidem per se patet, per sacrificiorum oblationem cultum Deo præstiterunt prorsus singularem; hæc vero sacrificiorum oblatio ductu rationis rectæ & naturæ non innotescit, nec nota esse potest (§. 7. Sch. I.) eandemque Deus approbavit, (§. 11. Sch. II.) imo & solenni modo populo Judaico præscripsit, (§. 7.) atque eo tantum casu sacrificia est abominatus, quando fuerit εθελοθρησκεία (§. 11. Sch. II. & §. 10. Sch. II.) luculentissime inde sequitur, ut hunc Deum colendi modum & rationem vel a Deo ipso immediate sive per speciale mandatum didicerint, vel a parentibus suis acceperint; (§. 5.) cum vero prius improbabile & falsum esse jam supra evictum est; (§. 10. Schol. I.) posterius itaque omnî vacare debet dubio, quod Adamus scilicet liberos suos sacrificiorum oblationem docuerit, atque hi mandatum sacrificandi ab illo acceperint.

Schol. Quicquid ex principiis legitime deductum hic proposui, id jam a multis retro lustris creditum & ut creditum dignum est propositum: ita enim *Naucerus teste Schorano*

D

l. c.

l. c. p. 13. & Calovio l. c. pag. 254. ait: Creditur Adam, qui & prophetia dono florebat, a) docuisse decimas & primitias offerre Deo vel sacrificia. Quod quoque Pererius in Comment. in Genes. cap. IV. v. 2. docet, si putat Adamum, sacrificandum esse, docuisse filios, qui hoc a Deo esset edoctus cf. Langii Med. Ment. P. 1. per l. §. IX. & X.

- a) Qui Adamum prophetam fuisse defendunt, ii plerumque provocare solent ad Gen. III, 20. quo quidem loco Adamus uxorem ipsi a Deo associatam nominaret חַוָּה, ejusque denominationis rationem subnecteret Moses his verbis: כִּי הוּא הִיחָהּ אֱלֹהִים כָּל חַיִּי quæ verba de promisso mulieris semine essent explicanda, non de genere humano propagando. Verum hæc sententia tunc demum locum habere posset; si particula כִּי esset omissa, quod ex sequentibus apparebit luculentius. Cum enim Deus primis parentibus legem illam positivam de fructu arboris cujusdam non comedendo daret; statim alteram legis partem sanctionem scilicet pœnalem addit Gen. II, 17. כִּי מִתְּרוֹתַי אֲכָלֶנּוּ בְּיוֹמֵי אֲכָלֶנּוּ, quorum verborum uberiorem rationem ac sensum explanavit Pl. R. & Cl. M. Chrysander in Comment. de primo primorum hominum peccato §. 48. p. 78. Hæc licet adjecta esset pœna; nihilominus tamen hanc violarunt legem. Equidem credo, quod peracto peccato Adamus in memoriam revocaverit pœnam illam cum lege ista a Deo connexam, atque ex eadem conluserit, se statim, quod quidem per בְּיוֹמֵי indicari videtur, cum sua uxore esse moriturum, atque adeo generis humani propagationem ex ipsis fieri impossibilem; cum vero Deus pro summa, qua pollet, misericordia promisso redemptore longiorem quamvis calamitosam & magnis difficultatibus ac molestiis obrutam vitam iis promitteret & concederet, se errasse facile perspicere poterat Adamus, sequè cum uxore sua genus hominum esse propagaturum, consequenter suam uxorem omnium, qui essent victuri, s. viventium (uti Moses loquitur) fore matrem. Ut adeo Adamus sua uxori nomen dederit cum ipsius statu optime conveniens.

§. 12.

De sacrificiorum fini.

Ratio, cur sacrificia a Deo in veteri testamento sint instituta atque ordinata, erat. I. ut præfigurarent & representarent totum redemptionis opus, & redemptorem cum suis beneficiis

ficiis & operibus tempore carnis suæ præstitis, obscuriori quadam ratione, & umbratili quasi lineamentorum primorum descriptione in Vet. Test. proponerent *cf. Sal. Glass. in Phil. Sacr. Lib. II. p. m. 445. (cf. §. 7.)* Ut adeo sacrificia essent τύποι redemptoris ejusque satisfactionis *cf. Outram. de Sacrif. L. I. cap. XVIII.* Hæc cum ita sint II. ex his veteris œconomix viatores colligere & recordari poterant beneficia gratiæ a redemptore tempore suo acquirenda & per sacrificia τυπικῶς & moraliter jam acquisita, itemque pias cruento immolationis redemptoris instituere considerationes *cf. Quensied. Antiq. Biblic. p. m. 219.* consequenter III. non frustra hæc omnia esse; sed homines peccatores esse, in quorum gratiam hæc omnia ita essent, facile cogitare poterant, adeoque memoriam, recordationem & agnitionem peccatorum instituere debebant Hebr. X, 3. Lev. XVI, 21. His omnibus IV. accedebat, ut sacrificia immundos homines sanctificarent πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καταρότητα; qui tamen ἁγιασμός respectum habebat πρὸς τὴν τῆς συνειδήσεως ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καταρότητα ἕως τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι Hebr. IX, 13. 14. *cf. Num. XIX, 9. 12. 17. 18.* per effusionem sanguinis Christi s. ejus sacrificium præstitam & effectam, adeoque juxta sacrificia oblata per fidem in meritum redemptoris, & sacrificium illud Monadicum a Messia præstandum omnium bonorum œconomix gratiæ participes fiebant homines *cf. Lev. I, 3. 4.* & eadem impetrabant, quæ redemptor per satisfactionem physicæ præstitam acquisivit hominibus, consequenter Deus bona gratiæ sacrificantibus vereque credentibus & peccata confitentibus applicabat. Hinc evenit, ut primaratio *finis sacrificiorum typicus*; altera *evangelicus*; tertia *legalis*; & quarta *applicativus* no-

minetur cf. Quenst. l. c. p. m. 219. § 227. Pluribus de sacrificiorum fine
cf. Outram. l. c. § S. R. Orwenum l. c. p. m. 597.

Schol. Cum recordatio & agnitio peccatorum lege perficitur Rom. III, 20. VII, 7. & acquisita per redemptorem salutis & bonorum salutarium evangelio & illuminatione evangelica cf. 2 Cor. IV, 6. 4. hic fundamentum denominationis ratione finis sacrificiorum legalis & evangelici perspicere possumus.

§. 14.

De Sacrificiorum necessitate hypothetica.

Hypothetice necessarium dicitur, cujus oppositum in eodem sub certis quibusdam negatis considerato adesse nequit. Cum itaque redemptor generis humani tempore veteris testamenti adeoque & Adami esset futurus, & nemo sine recordatione & apprehensione ejus fiduciali salvus fieri posset; (cf. §. 13.) quæ vero propter ejusdem futuritatem, adeoque pro temporis statusque tunc præsentis & hominum conditione facile poterat negligi & oblivioni tradi; sub his rebus circumstantibus præsentia externorum quorundam in sensus incurrentium, quibus memoria redemptoris & bonorum spiritualium excitari poterat, non erat contemnenda; quæ vero externa similitudinem quandam (quod ex præceptis cognitionis symbolicæ quoque notum est) cum iis omnibus haberent necesse erat. Cumque sapientia divina ad hunc finem obtinendum elegit sacrificia, quæ teste Scriptura Sacra παραβολην τινα cum sacrificio Christi cruento habebant Hebr. IX, 9. sequitur, ut sacrificia tempore veteris testamenti propter finem essent necessaria hypothetice, & sapientiæ divinæ specimina. Ut adeo nullis interjectis impedimentis nec negligi neque intermitteri deberent;

licet

licet salus æterna sine iisdem sed absque eorum contemtionē, & malitiosa ac culposa neglectione, in veteri testamento posset obtineri. cf. Cel. Stapffer. Inst. Th. Polem. T. I. §. 1612. seq.

§. 15.

De discrimine rerum sacrificiorum generatim.

Quod ad materiam sacrificiorum sive res sacrificiales attinet; eadem in V. T. divinæ voluntati debebant originem: non solum enim in solenni ista reformatione & adordinatione cultus divini res sacrificiales a Deo determinabantur. Sed jam ante eandem quoque earum discrimen ex Scriptura Sacra non est ignotum.

Sic legimus de Noacho, quem Petrus 2 ep. cap. II, 5. τὸν κήρυκα δικαιοσύνης a) appellat, quod post κατακλυσμὸν Deo obtulerit sacrificium ex brutis & volucris mundis varii generis Gen. VIII, 20. b) adeoque jam tunc temporis differentia innotuit animalium, respectu sacrificiorum, in munda, & immunda. Quam differentiam jam ante inundationem universalem fuisse notam ex Gen. VII, 2. 8. apparet.

Porro, cum Cainus & Abel Deo sacrificarent; illius sacrificium erat περὶ τῶν ἀψύχων & hujus περὶ τῶν ἐμψύχων, consequenter cruentum & illius incruentum; (cf. §. 11. Sch. III.) adeoque jam in prima mundi ætate differentia rerum sacrificiorum in animatas & inanimatas, in cruentas & incruentas fuit nota.

Sed nullibi fundamentum rerum harum ad sacrificia veterarum distinctionis quæri potest, nisi in sapientia & sanctissima Dei voluntate: (cf. §. 7.) *cujuscunque enim generalis conce-*

ptus ex rationis principiis tam materialibus quam formalibus non innoscit; eiusdem & specialis determinatio ex iisdem nota esse nequit; consequenter a divina voluntate rerum harum determinationem specialem dependere dubio caret.

Schol. I. *Arbitrarium* dicitur, quicquid a libertate hominum dependet s. cuius existentia ratio in anima nostra quaerenda est. *Jll. Wolffii Metaph. §. 518*; Cum vero res sacrificiales ab hominum ratione non sunt determinatae; etiam earumque discrimen a voluntate hominum libera non est ortum; adeoque sequitur, ut res sacrificiales non fuerint arbitrariae, imo & earum discrimen. *cf. Lev. X, 1. 2*; nisi easdem res arbitrarias esse dicere velimus arbitrio, quod ajunt, regulato, sive regulis & legibus adstricto.

Schol. II. Si quis vero rationem scire vellet, cur Deus alia bruta ad sacrificiorum usum utilia & munda, alia immunda declaraverit; ille bene perpendat, quod Deo ejusque summæ sapientia, secundum quam semper optime agit, ita placuerit intuitu sacrificiorum ejusmodi brutorum differentiam eligere, & alia ad hanc, alia ad illam referre classem. Qua quidem occasione silentio præterire non possumus, quod non pauci ex discrimine animalium ante diluvium usitato in munda & immunda colligere velint: jam ante idem carniam esum fuisse in usu, & more non prohibito, quoniam ex *Gen. VII, 2.* & culpata ac arguta in ante diluvianis hominibus gula *Luc. XVII, 27.* colligi posset: illud discrimen non solois sacrificii sed & cibi causa esse a Deo ordinatum *cf. Danbauri Politic. Biblic. Sect. I. §. V. p. m. 12.* Ut adeo *Outram. l. c. cap. VIII. §. III. p. m. 84.* Eorum autem dicat quæ & oblata, & ritu sacro consumta erant, alia erant ex inanimis, alia autem ex animantibus, omnia fere ex eis lecta, quæ in humano victu erant.

- 9) Notabiles quoque illæ sunt denominationes, quibus a *Phil. Jud. & Theodor.* ornatur Noachus; cum ille eum τέλος και αρχήν ανδρωτων; hic

hic vero σπέσμα τῆ γένεος καὶ ρίζαν τῆς Φύσεως καὶ δεύτερον Ἀδάμ appellat. cf. Ill. Kippingii diff. de Sacerd. N. T. cap. V. §. XLVIII. Interim tamen ex appellatione Petrina concludere possumus: Noachum divinam voluntatem de redemptione generis humani prædicasse suis præsertim liberis, quæ redemptio iustitiam coram Deo acquisivit nobis Rom. III, 15. eosque erudivisse de vero cultu divino tam interno quam externo, de quo quidem subsequens sacrificium testatur Deo post καταλυσµὸν a Noacho oblatum. *Cumque ex paritate & casuum similitudine argumentum pro probabilitate alicujus rei duci potest; Noachus vero post inundationem universalem & Adamus iisdem & similibus circumstantiis & rationibus fuerunt circumscripti ac involuti; non obscurum inde apparet novum robur, ulteriusque probatso eorum, quæ §. 12. & §. 5. sunt dicta: Adamum scilicet quoque fuisse τὸν κήρυκα δικαιοσύνης καὶ θυσίαν.*

- b) Non equidem quendam fore putō, qui opponat: Noachum Deo non fuisse oblatum bruta immunda, quia hoc supponit fundamentum distinctionis horum brutorum ex ratione posse suppeditari, quod tam longe a veritate est alienum quam id, quod bruta quædam per se sint munda; alia vero non.

§. 16.

Primi parentes suos liberos finem sacrificiorum, necessitatem hypotheticam, & discrimen docuerunt.

Cum primi parentes suos liberos instruxerint de sacrificiis, eorumque oblatione; (§. 12.) dubium non est, quin & eosdem edocuerint sacrificiorum finem, (§. 13.) necessitatem hypotheticam (§. 14.) & discrimen (§. 15.) ratione rerum sacrificialium observandum.

§. 17.

Deus ipse Adamum docuit cultum sacrificialem.

Huc usque probavimus: Adamum suos instruxisse liberos de sacrificacionibus, earumque oblatione; (§. 12.) Verum hic oritur quæstio; unde Adamus sciverit: sacrificia, cultumque sacrificialem Deo esse gratum & acceptum? Ab aliis scilicet mortalibus horum omnium notitiam non habere, neque ductu rationis
rectæ

rectæ & naturæ idem innotescere eidem potuit; (§. 7.) sequitur itaque ex his, ut Deus ipse Adamum de sacrificiis, cultu sacrificiali, & de iis, quæ cum eodem connexa (cf. §. 16.) informaverit, hancque suam æconomicam de typico sacrificandi ritu (cf. §. 13.) voluntatem Adamo aperuerit. (§. 5.)

Schol. Si asserimus: Adamum a Deo ratione offerendorum sacrificiorum esse instructum; non quidem *Evam* plane excludendam volumus. Interim tamen, cum nunquam in sacra scriptura legimus: Deum cum & de Eva toties esse locutum, quoties cum & de Adamo tam ante quam post lapsum sit locutus; per inductionem etiam colligere possumus: Deum instruxisse Adamum post lapsum cum mandato sive explicito sive implicito, dogmata ab ipso acceptata tam cum uxore quam liberis communicandi, sicque in posteros propagandi.

§. 18.

Et quidem post lapsum.

Cum in statu innocentiae sacrificiorum usus non fuit; (§. 8.) post lapsum vero cultus Deo neque externus neque internus revelato nondum redemptionis medio præstari poterat; (§. 2.) apparet quod, cum Adamus a Deo cultum sacrificialem didicit, (§. 17.) Deus Adamum de eodem post lapsum & redemptoris promissionem factam instruxerit.

Schol. I. Videmus itaque, quod Deus non solum primis parentibus medium redemptionis revelaverit, cui totus post lapsum Deo acceptus cultus (cf. §. 3. & 2.) inniti debeat; sed etiam rationem & modum mox post eundem dederit, quo tunc temporis ab hominibus externe voluerit coli & venerari, adeoque non exiguum sapientiæ & benignitatis specimen exhibuerit.

Schol.

Schol. II. Eandem, quam quidem demonstravimus, sententiam, fovet his verbis *Quenstedius l. c. p. m. 219: Nullum dubium est, cum prima fœderis instauratione per prot-evangelium simul institutam a Deo, atque Adamo esse imperatam sacrificiorum religionem.*

§. 19.

Speciatim & in individuo.

Summum numen Adamo sacrificia, cultumque sacrificialem post lapsum præcepit, & de eodem eundem instruxit; (§. 18.) cum vero hanc informationem, per expressas Sacræ Scripturæ litteras non evicimus; sed per consequentiam ex iisdem legitimam, (§. 17.) sequitur, ut informatio illa Adamo contingerit *speciatim & in individuo.* (§. 9. n. c.)

§. 20.

Deus Adamo dedit legem sacrificialem.

Norma & regula actionum seu ad quam actiones sunt conformandæ lex dicitur, & positiva quidem divina, quatenus ipse Deus dedit eandem. a) Cum itaque ipse Deus Adamo docuit sacrificiorum oblationem, finem eorum esse salutarem, necessariamque requirere observationem divinæ accomodatam voluntati; (§. 17.) eo ipso quoque Adamus a Deo accepit regulam & normam, ad quam actiones suas religiosas easdemque externas attemperare debuit; adeoque sequitur, ut Deus Adamo dederit b) legem de sacrificiorum oblatione, & quæ cum eadem connexa, quæ lex sacrificialis appellari potest.

- a) Actiones nostras secundum regulas quasdam esse determinandas per se patet; verum hæ regulæ vel ex naturæ nostræ indole sequuntur, vel ab alio, qui nobis superior, exhibentur. Priori modo appellantur *regulæ illæ naturalis* & posteriori *positivæ*. Superior ille est vel homo, vel Deus, consequenter *regulæ illæ positivæ sunt vel humana vel divi-*

nr. Regula actionum dicitur lex; adeoque dantur leges naturales, & positivæ eademque vel divina vel humana.

- b) Quoniam hæc lex ex ratione innotescere non potuit, (§. 7.) insuperque Deus eandem Adamo manifestavit; (§. 17.) facile concludere possumus; hanc legem sacrificialem fuisse positivam divinam. Quod generatim de legibus positivis divinis est affirmandum cf. *Cel. Corpor. Theol. Dogm. T. I. §. 110. Schol. vid. S. R. Baumgarten in Theol. Moral. §. 24.*

§. 21.

Continuatio.

Legem alicui dare idem est ac quendam obligare, ut actiones suas huic attemperet legi. Cum itaque Deus Adamo dedit legem sacrificialem s. de sacrificiorum oblatione, ejusque oblationis ratione; (§. 20.) consequens quoque est, ut Deus Adamum obligaverit ad istam servandam legem. Quod autem hæc obligatio fuerit positiva divina docet §. cit. not. b.

Schol. Omnis lex duabus absolvitur partibus, propositione scilicet legis ipsa, & sanctione poenali sive representatione malorum ex omissione partis prioris legis fluentium. Cum itaque Deus dedit legem Adamo sacrificialem; (§. 20.) hinc & lex illa duabus illis haud carere debet partibus, quarum altera ex ipsa paragrapho citata non potest non elucere, altera in non-acquisitione finis salutaris (§. 13.) propter necessitatem hypotheticam (§. 14.) cum salute æterna connexæ ex intermissione istius legis culposa & dolosa consistit pro temporis statusque conditione & ratione. (§. cit.)

§. 22.

Desiderium primorum parentum de reconciliatione cum Deo post lapsum.

Quam calamitatem & miseriam tam ratione corporis quam animæ per peccata sibi contraxerint primi parentes, id iis ipsis optime notum esse potuit. Credibile imo certum mihi

mihî videtur, quod rebus ita se habentibus desideraverint anxie a) atque optaverint, quo ea, quæ per lapsum erant perdita & amissa, feliciter restituerentur, recuperarentur, emendarentur, & facta infecta fierent. Quocirca arbitror, ac plane mihi persuadeo, *quod*, si modum ac rationem scivissent, quam ad expiationem & reconciliationem cum Deo, ad remotionem & plenariam omnium peccatorum exterminationem, ad restitutionem & recuperationem deperditorum & amissorum bonorum potuissent adhibere; *hunc modum, hanc rationem, & hoc medium adhibuissent, eodemque usi essent*; licet magnis & gravissimis conjunctum fuisset operis atque rebus.

2) Cum primi parentes ex statu integritatis per peccata in statum lapsus & iræ divinæ pervenerint; sine dubio rationes & conditiones utriusque status ponderare, & prerogativas status prioris præstatu subsecuto perspicere potuerunt & quidem melius ac vividius quam alii utrumque non experti statum. Licet itaque sint lapsi; nihilo minus tamen permanserunt ratione, conscientia, & memoria præditi, consequenter statum lapsus averfari, & oppositum appetere potuerunt. Hoc autem *ἀδύνατον* fuisset; nisi simul apperçuissent sublacionem hujus status mali, sublacionisque medium. Cum verò hoc medium ejusque ratio & conditio ex sana rectaque ratione iis non esset nota; (cf. §. 2.) etiam nec determinatum illud medium, prouti quidem in præsens ex revelatione divina nobis innotescit, appetere & desiderare poterant. Atque hoc sensu verum est; si nonnulli dicunt; *homines in statu lapsus consideratos neque appetere neque desiderare potuisse sese ex malo liberandi, & pristino statui restituendi* cf. *Cel. Staufferi Instit. Theol. Polem. T. I. §. 837. collat. Cel. Carpov. Th. Dog. T. II. §. 820. S. b. 2.*

§. 23.

Adamus pro se & sua uxore sacrificavit.

Cognoscimus ex Sacra Scriptura, & ex iis, quæ modo dicta, quod Deus primis parentibus, totique generi hominum dederit redemptorem & peccatorum expiatorem, (§. 4.)

atque de hoc redemptore propter res circumstantes (cf. §. 14.) certos ordinaverit τὸ πρῶτον, qui erant sacrificia. (§. 13. & 7.) Cum itaque Deus ipse de oblatione sacrificiorum informavit Adamum, (§. 17.) eidemque legem dedit sacrificialem (§. 20.) & eum obligavit; (§. 21.) nonne certo certius est, quod primi parentes redemptorem promissum, ejusque satisfactionem apprehenderint, ac secundum ordinem a Deo praescriptum cultum observaverint externum, sacrificia obtulerint, omnique ratione istii obligationi a) conformiter egerint? (§. 22.) Eiusmodi certe negligentia & malitia primos parentes sub miseris iis circumstantiis accusare nolo. Et quamvis nullibi in sacris litteris poenitentia & fidei Adami & Evæ occurrat mentio expresse & explicitè; verum ex scripturae silentio rei ipsius negationem aut ejusdem affirmationem; quis elicere poterit? neutri hoc silentium inserviet. Sequitur itaque, ut Adamus pro se suaque uxore Deo sacrificium mox post promissionem redemptoris (§. 18.) vera in eundem fide obtulerit. b)

- a) Cum nemo contrariam sententiam: Adamum scilicet istam neglexisse obligationem, probare poterit: posita ista lege sacrificiali a Deo data; etiam ex principis disciplinae moralis thesia istam defendere possemus, magisque stabilire; nisi dubitarem fore quosdam, qui eandem vocarent in dubium.
- b) Nusquam in Sacra scriptura legitur: quod femina quaedam vacaverit facris aut Deo ipsa sacrificia obtulerit: ante Moysi enim tempora hoc munus primogenitis fuisse proprium probabilior fert sententia Gen. XLIX, 3. Coll. XXIX, 32. vid. Ill. Kippingii dissertat. §. 1. de Sacerd. N. Foed. §. 3. p. m. 5. cf. *Quensted. l. c. cap. I. n. 2. & Rivetus in Comment. in Genes. capi XXV. Exercit. CXV. p. 572. speciales primogenitorum praeogativae referens eandem his verbis comprobat sententiam: Recepta est opinio, ante legem (per Moysen latam) primogenitos fuisse successores sacerdotis in familia. Quamvis in prima mundi aetate hoc ita non fuisse ex Gen. IV. constet (§. 10. Sch. II.) cf. *Ouram. l. c. L. I. c. IV. Omni* iccirco vacat dubio: Adamum pro se ipso suaque uxore sacrificasse. (cf.*

(cf. §. 17. Sch.) Quemadmodum pro se suisque immolaverunt Noë Gen. VIII, 20. & Jobus Job. I, 5. cf. *Ourram* l. c. Exempla quidem tam in V. quam in N. T. adsunt, quibus probari potest: fœminas nonnullas prophetiæ dono fuisse instructas e. g. *Miriam* Exod. XV, 20. coll. Num. XII. *Deborah* Judic. IV, 4. *Annam* Luc. II, 36. *filiasque Philippi* Act. XXI, 9. Verum donum illud cum munere sacerdotali neque semper neque necessario fuit conjunctum, licet viri quidam prophete existiterint, qui simul munere sacerdotii sunt functi e. g. *Jehazielis* 2 Chron. XX, 14. *Zacharias* XXIV, 20. *Jeremias* I, 1. *Ezechielis* Ezech. I, 3. &c. cf. Ccl. Carpov, Theol. Dogm. T. II. § 465.

§. 24.

Adami sacrificium fuit primum.

Adamus & Eva primi sunt homines a Deo creati, primi- que sunt, qui peccatis sese contaminarunt. Cum vero Adamus is fuit, qui legem sacrificialem a Deo accepit, (§. 20.) & pro se suaque uxore sacrificium obtulit Deo; (§. 23.) sequitur, ut ille primus fuerit, qui fecit sacrificium, cujusque sacrificium fuerit primum sive quo nullum prius possit statui. (§. 8.)

§. 25.

Transitus ad probationem existentia sacrificii Adamici ex Genes.

III, 21.

Omni ulteriori probationi supersedere possemus existentia sacrificii cujusdam, quod Adamus pro se suaque uxore obtulit Deo; (§. 23.) nisi ex facto quodam, quod Genes. III, 21. memoria est proditum concludendi ansa suppeditaretur novis atque occasio: mox post promissionem redemptoris ab Adamo Deo fuisse oblatum sacrificium. Factum ipsum his proponitur verbis: ויעש יהוה אלהים לאדם ולאשתו כתנוח עור וילבשם.

In statu integritatis vestimentorum usus non fuit.

Et quo clarius horum verborum sensus constet; sequentia ad illustrationem notari possunt. Cum primi parentes in peccata essent prolapsi; morti & infinitis aliis incommodis ac malis obnoxios esse factos ex sacris apparet litteris cf. Gen. II, 16. Rom. V, 12. VI, 23. Ex quibus sequitur, ut homines in statu integritatis fuerint impossibiles & immortales. a) Ut adeo materia corporis constans cum materia variabili; sed simul impetum, uti ajunt, facienti in exactissima fuerit harmonia, sive ut cum B. Bajero in *Theol. Posit. P. I. cap. IV. §. XIV. not. d. loquar. in statu integritatis necessitas moriendi absuit, & potentia proxima; cum qualitates elementares, licet ex se contrariae; nihilominus accuratissima harmonia temperata essent, ut passioni, qua ad interitum tenderet, locum non darent.* Quibus omnibus edocemur, quod homines in statu innocentiae non opus habuerint tegumento quodam ac suppellectili ad avertendos a rebus circumstantibus & externis effectus sensibiles & insultos odiosos. Et quoniam animi motus in eodem statu erant ordinati atque sancti; hinc nullae cupiditates libidinosa, nec alii motus peccantes in homine existere poterant, ex quibus tedium & pudor oriri potuisset, consequenter ad tales motus refræmandos & tedium suppressendum nulla aderat ratio sive per suppellectilia sive per alias res cf. *Cel. Carpor. Th. Dogm. T. I. S. 1434. 1452. Sch. I.* Cum autem in his vestimentorum finis consistit cf. *Illust. Wolffii Sitten-Lehre S. 490. seq.* apparet, quod vestimentorum & vestium usus in statu integritatis non fuerit.

- a) Si recentiorum philosophorum hypothesin illam celebrem assumimus: quod nimirum Angeli sive spiritus finiti corpore quodam gaudeant, sive his spiritibus aliquid corporè sit junctum, *quam precipue defendunt Jll. Bulfingerus in dilucidat. Philosoph. §. 366. & Excell. Canzianus in Civ. Des. Sect. II. c. 3. §. 18. & cf. aus den Belustigungen des Verstandes und Wizes von Augusti Monat des Jahrs 1744. Kurze Untersuchung, ob die Engel Körper haben, sequitur, ut spirituum moraliter scilicet bonorum corpora ita constituta esse debeant, ut per idem corpus actiones spiritus ipsius non turbentur nec deperdantur; neque actiones tam spiritus quam motus corporis istius cum eodem juncti inter se dissentiant. Hinc itaque apparet, quod neque per principium intrinsecum neque per res circumstantes sive externas ad actiones & motus sibi & spiritibus, quibus juncta, damnosos & periculosos determinari debeant ejusmodi corpora, h. e. corpora illa sint impassibilia & immortalia. (sensu recepto) Posita itaque ista hypothesi non male ad homines in statu integritatis applicatio fieri posset ad probandam horum corporum impossibilitatem & immortalitatem. cf. Cel. Wideburgius in appendice dissert. de Pondere planetarum.*

§. 27.

Post lapsum vestimentis indigent homines.

Notissimus est ille Metaphysicorum canon: *Remota causa, removetur quoque effectus, qui per eandem est.* Cum itaque primorum parentum massa sanguinea per esum fructus illius veriti destrueretur, quod ex ipsis scripturæ verbis Gen. II, 17. apparet; a) non amplius homines impassibiles & immortales esse & manere poterant, (§. 26.) quia propter constitutionem & corporis hominum mutationem ex comestione illa fatali ortam res externæ & circumstantes suis viribus & insultibus odiose & incommode afficere poterant corpus humanum cf. *Cel. Carpov. Th. Dogm. T. I. §. 1434.* Cum autem hæc incommoda ope vestimentorum & suppellectilium ex parte saltem supprimi, & removeri posse experientia quotidiana docet; cf. *Jll. Wolffium l. c.* sequitur, ut post commissum peccatum primi homines iisdem indigerent.

a) Fru-

- a) Fructum illum arboris istius hominibus in statu integritatis fuisse periculosum, ex tristissimo eventu, omniumque Adamigenarum exemplo & experientia stabiliri potest; Atque ex omnibus apparet *περιστάσι*, summum numen per verba *תמות הוה* hoc loco præcipue intelligere mortem *σωματικὴν* (licet mors spiritualis & æterna non sit excludenda) propter vim arboris destructoriam, quam copiose & erudite demonstravit *Pl. R. M. Chrylander l. c. §. 45. §. 48*; nisi ex supernaturali quadam ratione mortem *σωματικὴν* homini evenisse & accidisse spiritualem solum statuantes defendere velimus *cf. Cel. Corpor. Tb. Dog. T. I. §. 1503*. Et hanc duplicem mortem, *σωματικὴν* scilicet, & animæ (quæ posterior spiritualem & æternam involvit) teste *Majo in Synops. Tb. Jud. p. m. 110. R. Joseph Albo de fundam. l. IV. cap. 41*. non procul ab initio statuit, scripturam sacram duplicatione (*תמות תמות*) innuere *cf. Sal. Glassius in Ph. Sac. l. III. Tr. III. can. XXXV. p. m. 862*.

§. 28.

Quæ sibi pararunt primi parentes.

Simulac primi parentes sua culpa essent contaminati peccato, & fructum arboris istius vetitum concedissent odiosos rerum externarum insultus, suamque sentiebant nuditatem Gen. III, 7. Ad hos in saltus removendos & nuditatem tegendam confertis foliis ficulneis sibi faciébant subligacula. Cur autem ejusmodi tegumenta sibi pararent, quæ minus apta & non satis commoda erant ad finem, quam quidem obtinere intendebant, & non potius aptiora atque commodiora, qualia ex pellibus, uti postea, brutorum potuissent confici, id quidem accurate determinari non potest. Generatim tamen est observandum, quod eo tempore vel non consultum fuerit, vel quoque non licuerit brutum quoddam mactare & trucidare, vel quod dubitarint, rem a Deo creatam occidere, iratumque per peccata Deum trucidatione & occisione bruti creaturæ divinæ magis irritare.

§. 29.

Eadem mutavit Deus.

Quamvis autem primi nostri parentes ex confertis foliis sibi parassent tegumenta; (§. 28.) eadem tamen post redemptoris promissionem mutavit Deus, cum iis permisit, ut sibi ex pelle bruti conficerent tegumenta כְּתָנֹת עֹר. (cf. §. 25.) Rationem, cur vestimentorum indiguerint post lapsum, ex supra dictis perspicere possumus veram. (§. 27.) Adeoque opus non est, ut ad mysticas ex Scriptura Sacra non probabiles refugiamus causas, a) ac si Deus per tunicas istas pelliceas judicare, homines post lapsum naturæ brutorum prorsus esse adsimilatos, sive quod B. Langio in *Med. Ment. P. I. per. I. §. XV. placet*, primos homines de veste justitiæ, quam Christus agnus ille Dei aliquando immolandus ipsis erat paraturus, admone-re voluisset.

a) *Ha causa mystica aliæque recensentur in Crit. Sac. T. I. ad b. l. nec non in Matth. Poli Synops. Crusc. T. I. ad b. l. Et in Biblioth. Max. Patrum T. VI. fol. 878. C. Quæ vero causæ ad pias magis referendæ sunt meditationes & cogitationes, quam ad veras rei ipsius rationes, quas quoque præter alios tuitus est Cornel. a Lapide in Comment. in Genes. p. 88. ad b. l.*

Schol. I. In loco Genes. III, 21. dicitur, quod Deus trius primis parentibus fecerit כְּתָנֹת עֹר. Hic observamus, a proprietate vocabuli עֹר recedatur quod necesse non sit. cf. Riveti Comment. in Genes. cap. III. Exerc. XXXIX. p. 199. Proprie enim ac native significat α) pellem bruti externam Genes. XXVII, 16. Lev. VII, 8. VIII, 7. IX, 11. Num. XIX, 5. &c. β) pellem hominis Lev. XIII, 2. 3. 5. &c. Job. XIX, 25. Thren. V, 10. Adeoque hæc vestimenta sive tunicas ex pelle animalis cujusdam ipsa non esse confectas & paratas, sed tantum ex crinibus & lana pelli bruti cujusdam viventis detonsa esse contextas, non est opinandum.

F

Schol.

Schol. II. Idcirco etiam non statuendum existimamus, ac si ipsa hominum cutis & pellis crassior atque superior pro tunicis istis esset habenda, qua tunc demum Deus homines induisset; quoniam α) eadem pellis atque cutis antea non existens per vim Dei omnipotentem debuisset creari; β) grammaticae rem omnem considerantes tunicarum istarum confectione Deo adscribi; earum autem indutus solis relin- qui deberet hominibus, quia וְיִלְבַּשׁ est 3 masc. sing. futur. in Hiph. quod autem eodem n. α conciliari nequit tuni- carum confectione & indutu accurate a se invicem di- stincto. γ) Ante utrumque huncce actum homines fuis- sent non absimiles brutis viventibus, ut ita dicam, deglu- pis, adeoque spectacula horrenda δ) effectus, quem כְּחַמֹּת habere debebant (§. 27.) teste experientia hac ratio- ne non obtineri potuisset, insuperque cutis ista non suffe- cisset ad cupiditates libidinosas refranandas, occultandas, removendas, tardiumque ex iisdem suppressendum. (§. 25.) cf. Dom Winckleri diss. cit. §. XVI. qui plures removet de his tu- nicis objectiones.

Schol. III. Consequenter pellis bruti cuiusdam hoc loco est intelligenda, ex qua tunica primis parentibus sunt pa- ratae. $\text{כֹּחַּתָּא תֹּו עֵצוֹ}$ quidem עוֹר כְּחַמֹּת significat *tunicas pellis* non de live ex pelle; verum ex aliis scripturae sacrae locis satis superque elucet, in hoc quoque loco genitivum עוֹר causam indicare materialem, ex qua scilicet tunicae istae sunt confectae vid. Genes. VI, 14. Exod. XXV, 10. 17. 18. Jud. VII, 13. Ps. II, 9. &c. cf. Sal. Gloss. Ph. Sac. L. III. Tr. I. cap. XXX. 2. p. m. 633.

Schol. IV. Retento itaque significato vocis עוֹר proprio & nativo cum quibusdam non objiciendum, ac si hac ra- tione certa quaedam brutorum species interuisset de novo a Deo producenda; quoniam data occasione ad hanc obie- ctionem respondit *Cel. Carpov. in Theol. Dogm. T. I. §. 964. Sch. sequentem in modum: At Cel. Reinbeck in Zerracht. über die Aug.*

Lucasburgische Confession T. I. p. m. 316. hanc objectionem declinari posse arbitratur, si, vel per annum spatium parentes primos in perfectione concreata perstitisse, supponamus; fieri enim interea potuisse, ut illa brutorum species, cujus individuum quoddam Deus mactaverit, jam fuerit multiplicata. Sed nec opus est, ut tam longum spatium temporis supponamus, quia dummodo e. g. ovis femina impragnata fuerit, quod brevi post creationem tempore fieri potuit, mas, salva speciei conservanda & multiplicanda integritate potuit mactari. Ex qua responsione elucet, ovem illam feminam impragnatam, ne mactato ove extingueretur illa species, marem ovem necessario exponere debuisse. Licet hac autem impossibilia non sint, subjungam tamen quoque responsionem illam, quam legi in Dom. Winckl. Diss. cit. §. XVI. Sed evincat (Clericus scilicet COMM. in Pentat. ad h. l. p. 34.) prius ut Ecksteinus loquitur cap. IV. de vestiment. Protopl. Deum tantum bina, ut in hominum fiebat creatione, in unaquaque specie, produxisse animantia. Scriptura de his nil scit. Nostrum non est curiosus inquirere, unde animantia sacrificiis destinata desumpta sint? Sufficere nobis possunt, que Isaac querenti: ubi pecus in holocaustum? Abrahamus respondit eventu comprobata: Deus videbit sibi pecudem in holocaustum Gen. XXII, 7. 8. 13. Sane si ponas, vestes illas ex pellibus animantium confectas fuisse, divinum de tali cultu mandatum supponitur. Quodsi adsuit, de materia illius Deum quocumque modo prospexisse satis esse poterit.

Schol. V. Cur autem Deus iis dederit vestimenta pellicea respectu eorum ex foliis confertorum ficulneis; ejus quidem ratio est petenda ex eo, quæ §. 28. diximus.

§. 30.

Mors bruti.

Si Deus vestimenta primis parentibus paranda ex pelle bruti curavit; manifestissime sequitur, ut mors five occisio & mactatio bruti cujusdam, cui cutis detrahi potuerit, precedere debuerit. Sed illud ex claris apparet scripturæ verbis.

F 2

(§. 29.)

(§. 29. & 25.) Adeoque etiam veritatem hujus ceu legitime consequentis nemo in dubium vocare potest. *Verum hic eritur Quidam: ubinam hujus bruti caro manserit? quemque in finem sit adhibita.*

§. 31.

Responsiones ad hanc questionem.

Primis parentibus paulo ante lapsis promiserat Deus redemptorem pro peccatis, eorumque reatu totius generis humani. Cum itaque verum Deo cultum præstare possent; (§. 5.) per se patet; neque hanc carnem per se cultui eorum interno inservire, neque cum eadem interne Deum colere potuisse. Si itaque ponamus, carnem hujus bruti maclari in cultu externo adhiberi potuisse, & ex voluntate divina debuisse; non dubitamus asserere: *Adamum in cultu externo hanc adhibuisse carnem qualicumque sed a Deo præscripta sicque debita ratione.* (§. 22.)

§. 32.

Continuatio.

Cainus & Abelis per expressas & explicitas Sacræ Scripturæ litteras primi sunt, qui Deo obtulerunt sacrificia. (§. 10. & 9.) Cum itaque hoc factum est in prima mundi ætate; sequitur, ut sacrificiorum oblatio instituti sit antiquissimi. Cumque in subsequenibus temporibus ex voluntate & mandato divino sacrificia sunt oblata cruenta, quale quoque Abelis fuerit, (§. 11. Sch. III.) atque adeo maxima cultus divini externi pars sacrificiis est absoluta, (cf. §. 7.) apparet, quod possibile sit, hoc brutum, hasque de hoc bruto carnes in cultu externo esse adhibitas, & Deo per sacrificium ab Adamo immolatas.

§. 33.

Continuatio.

Tam vera itaque & probabilis eorum est conjectura, qua hoc brutum Adamum Deo sacrificasse statuunt, ut nulla major esse possit: cum enim hujus bruti, ex cujus pelle primis hominibus vestes conficiendas curavit Deus, carnes in cultu Dei externo potuerunt adhiberi ab Adamo; (§. 32.) Deus autem Adamum ratione sacrificiorum instruxit, (§. 17.) eidemque legem dedit sacrificialem; (§. 20.) maxima sequitur probabilitate, ut hoc brutum per sacrificium immolaverit Adamus Deo, ἀνάμνησιν suorum peccatorum instituerit, fiduciamque in redemptorem promissum sacrificando posuerit. (§. 31.)

§. 34.

Continuatio.

Si ex superioribus repetimus: Adamum a Deo esse obligatum ad sacrificia offerenda, (§. 21.) nec probabile esse, Adamum huic obligationi non vixisse convenienter; (§. 22.) non exiguum probabilitati isti, (§. 33.) brutum illud Adamum Deo immolasse, accrescit momentum, & fere certitudinem nanciscitur. (§. 32.) Tantum itaque abest, ut objectiones illas, quæ ex tacta sive commestione sive objectione, quod ab aliis brutis & volucris potuisset consumi & devorari, sive defossione defumi possunt, tanta firmitate & vi esse putaremus, quæ huic probabilitati aliquid sive adimere sive eandem plane tollere possent; ut potius ex his omnibus pro veritate adserta sequens deduci possit argumentum: Si eo tempore nobilior, illustrior, melior & Adamo salutarior adfuerit occasio & usus, in quem ab Adamo brutum illud occisum potuit adhiberi, quam si per esum aut

abjectionem aut desoffensionem esset consumptum; sine dubio priorem usum pro posteriori elegit Adamus. Sed per supra dicta verum est prius, adeoque nullum superest dubium, quin Adamus hoc brutum sive ejus caro Deo pro se & uxore sua vera in Messiam sive immolaverit. Carnes illas, verba sunt Quensted. l. c. p. m. 218. tanquam inutiles esse abjectas credibile non est.

Schol. I. Non nova sunt, quæ huc usque in medium sunt prolata: Adamum enim Deo obtulisse sacrificium non pauci a multis retro lustris crediderunt: Historia enim ecclesiastica nos docet, seculo II. sectam quorundam hominum viguisse, quæ nomine *Artotyritarum* venit, atque a Cataphrygis, Quintillianis, Pepuzianis & Priscillianis non nisi denominatione differre videntur. Hi Artotyritæ primos sacrificasse homines Deo sunt arbitrati, quod luculentius ex eorum descriptione, quæ traditur in den *compendiösen Kirchen- und Ketzer-Lexico* sub Tit. *Artotyrita*, perspicui potest: war eine gewisse Secte im Sec. II. und wurden also genandt von Brod und Käse im Sacrament, an statt des Weins, weil unsere ersten Eltern die Frucht der Erden und der Schaaffe geopffert, und weil Gott das Opffer Abels angenommen, welches die Frucht seiner Schaaffe gewesen, wovon der Käse herkommt; darum hielten sie den Käse viel angenehmer als den Wein. Epiphan. hares. 49. August. hares. 27. cf. Frid. Beckman. in annotat. uberior. in Comp. Hutteri p. 679. & Ph. Jac. Hartmann. in Comment. de rebus gestis Christian. sub Apostolis p. 468. Porro sub finem sec. X. & initium XI. vixit Suidas Monachus Constantinopolitanus, qui nobis Lexicon græce conscriptum reliquit, in quo sub voce Adam hæc legimus verba: Τὰς τέχνας καὶ γράμματα, τὰς ἐπίσημας λόγους τε καὶ ἀλογούς, τὰς προφητείας, ἱεραγίας, κ. τ. λ. quæ eodem tempore Adami sacrificium creditum & non ignotum esse commostrant. Ex nostratibus ita de hoc sacrificio Job. Cunrad. Dieterici in *Antiq. Bibl. ad Lev. VII, 37. p. m. 206. ed. Pist. Quantum*

tumvis, inquit, non expressa occurat mentio Adamitici alicujus sacrificii; pia tamen veterum est conjectura, ex pellibus ovium sacrificia-
 lium mactatarum & combustarum divinitus Adæ & Evæ factas & in-
 dutas fuisse vestes, ut deinceps &c. Cui subjungere non pigebit
 B. Calovii verba ex Commun. in Gen. cap. III, 21. Cum ma-
 ctari oportuerit oviculas & agniculos, quibus detrahenda erant pel-
 les; non dubitamus filium Dei, mactatis iisdem, ceu æternum pontifi-
 cem hic primum omnium ritus sacrificiales & sacrificia ipsa (quorum
 communissima erant, quæ ex ovibus offerrebantur) peregrisse, illasque
 figuras futuri sui sacrificii Adamo commendasse cf. E. J. Bibl. Illust.
 T. I. p. 218. Ex quibus simul apparet, ex veterum sententia
 materiam sacrificii Adamitici fuisse oves & agnos, atque
 respexisse ad futurum veri & immaculati agni h. e. Christi
 immolationem coll. Apoc. XIII, 8. Ef. LXI. ad Gal. III, 27.
 cf. B. Calovii Bibl. Ill. T. I. p. 254.

§. 35.

Adamus sacrificans obtinuit bona gratia.

Finis & effectus sacrificiorum respectu hominum ex in-
 tentione Dei erat, ut sacrificans & sacrificium offerens pro-
 pter fidem in Messiam ejusque satisfactionem juxta hæc sacri-
 ficia omnium œconomia gratiæ bonorum particeps fieret &
 salutem æternam adipisceretur. (§. 13.) Cum itaque Adamus
 vera in Messiam fide sacrificium fecit; (§. 23. 34. & 33.) sequi-
 tur quoque, ut omnia œconomia gratiæ bona sacrificans obtinuerit ad
 salutem æternam necessaria.

§. 36.

Et quidem eadem, quæ in N. T.

Cum utraque œconomia gratiæ tam vetus quam nova
 post lapsum a Deo benigniter introducta uno eodemque in-
 nititur fundamento, redemptore scilicet generis humani; (§. 1.)
 bona quoque œconomia veteris eadem esse debent cum iis,

(85-2) utrumque quo-

quorum in novo fœdere participes fiunt fideles. Sed Adamus sacrificans omnia œconomix gratiæ bona vera in redemptorem fide obtinuit; (§. 35.) sequitur itaque, *ut eadem, qua fideles in N. T. obtinent, adeptus sit bona spiritualia.*

§. 37.

Scilicet regenerationem & justificationem.

Omnis vere fidelis & in redemptorem fiducialiter credens, juxta bona opera ex fide illa emanantia, regeneratur & coram foro divino justificatur s. pro justo reputatur. (per Th. Ther.) Cum autem sacrificiorum oblationis usus esset frequentissimus ex lege Dei positiva; (§. 19. & §. 7.) apparet, quod Adamus, cum omnia bona spiritualia œconomix gratiæ novi fœderis obtinuit, (§. 36.) *vera in redemptorem fide sacrificium offerens sit regeneratus & justificatus.*

§. 38.

Regeneratus ad imaginem Dei instauratur.

Quicumque est regeneratus & coram foro summi Numinis justissimo justificatus; ille ex statu iræ in statum pervenit gratiæ, e tyrannide diaboli est liberatus Hebr. II, 14. 15. in filiationem apud Deum restitutus Rom. VIII, 16. 17. & ad imaginem Dei per peccata perditam instauratus Ephes. IV, 24. Coloss. III, 9. 10. cf. Cel. Carpovii Theol. Dog. T. II. §. 911. & 1154.

§. 39.

Adeoq; Adamus.

Cum igitur Adamus sacrificans est regeneratus & justificatus; (§. 37.) sequitur, *ut idem ille eo ipso ad imaginem divinam est instauratus.* (§. 38.)

§. 40.

§. 40.

Deo factus similis.

Quicumque ad imaginem divinam est instauratus, ille similitudinem cum Deo iterum accepit, & Deo similis est factus (per definit.) Cum vero Adamus ad imaginem divinam est instauratus, (§. 39) apparet, quod & idem iterum receperit similitudinem cum Deo, eidemque sit factus similis.

§. 41.

Regeneratus similis factus est filio Dei.

Quoniam Christus, secunda in Trinitate persona, est imago Dei patris perfectissima 2 Cor. IV, 4. Coloss. I, 15. Hebr. I, 3. cf. Joh. XIV, 9. eiusque natura tempore Gal. IV, 4. assumta humana propter characteres & notionem imaginis divinæ in Christo ceu vero homine obviam & ex Sacra Scriptura non quidem *κατα το εἶδος*; sed *ἐκ τῆς οὐσίας* probabilem, imaginem gerit divinam cf. *Cel. Carpov. l. c. §. 202. & Ej. Psychol. Sacrat. P. I. c. II. §. 86. 93. 111*; facile inde colligere possumus, cur in sacris litteris regeneratus & justificatus dicatur similis factus filio Dei, eiusque imagini adsimilatus Gal. IV, 19. Rom. VIII, 29. Coloss. III, 10. cf. *Cel. Carpov. Th. Dog. T. II. §. 914. & 1155.*

§. 42.

Consequenter & Adamus.

Cum itaque Adamus vera in redemptorem fide sacrificium offerens regeneratus est & justificatus, (§. 37) etiam eidem contigisse, omnibus quod evenire solet regeneratis & justificatis, negare non possumus. Sed hi similes sunt filio Dei, & ejus imagini adsimulantur; (§. 41.) sequitur ergo,

G

ut

ut Adamus quoque (iterum) similis sit factus Christo, secundæ Trinitatis sanctissima persona. (§. 40.)

S. 43.

Ille factus est sicut unus ex tribus in Deitate.

Si absolute impossibile est, ut alter alteri fiat equalis: sicut unus ex aliis factum esse quendam dicitur, si i lein similis factus est uni ex aliis. Cum itaque Christus est secunda in Trinitate sacratissima persona, cui nemo hominum æqualis fieri potest; non est obsecurum, quod Adamus, sacrificans similis factus Christo & ejus imagini adsimilatus, (§. 42.) factus sit sicut Christus, adeoque sicut unus ex tribus in Deitate.

Schol. Quicumque justificatus factus est sicut Christus, ille ante regenerationem & justificationem talis non fuit; sed ordinarie filius est iræ divinæ Ephes. II, 3. Coloss. III, 7. Tit. III, 3. (cf. §. 38.) Cum itaque Adamus vera in redemptorem fide sacrificium offerens factus est sicut unus ex tribus in Deitate; antea Deo & Christo similis non fuit; scilicet eo tempore, quo quidem esset lapsus per peccata, verum eidem redemptor nondum promissus, quem fide apprehendere potuisset. Adeoque minime hoc ad statum integritatis est extendendum.

S. 44.

Regeneratus cognoscit bonum & malum.

Quicumque veram in redemptorem habet fidem, atque adeo est justificatus, ille illuminatus est, & gustavit donum supra cœleste, particeps factus est spiritus sancti, gustavit bonum Dei verbum, virtutesque futuri sæculi. (per Th. Thet. cf. Hebr. VI 4. s.) Consequenter regeneratus cognoscit veritates salutares, seu quæ ad salutem æternam necessariæ sunt, quantaque & quæ bona acquisiverit redemptor toti generi humano

mano per satisfactionem, quodque per eandem per peccata amissam beatitudinem recuperare possit homo. E contrario per eandem illuminationem colligere potest regeneratus, quantum & quodnam malum sit peccatum, mors spiritualis, & damnatio aeterna propter peccata certo obeunda, nisi Christus ejusque satisfactio apprehendatur fiducialiter. Priori itaque modo regeneratus cognoscit bonum s. quid bonum, posteriori autem malum s. quid malum sit.

§. 45.

Adeoque & similis Christo factus.

Quicumque similis est factus Christo, ejusque imagini adsimilatus, ille est regeneratus & justificatus; (§. 40. & 38.) Cum autem omnis justificatus homo cognoscit bonum atque malum, (§. 44.) videmus: *omnem similem Christo factum ejusque imagini adsimilatum noscere bonum atque malum.*

§. 46.

Atque sicut unus ex tribus in Deitate factus.

Quicumque factus est sicut unus ex tribus in Deitate, ille similis Christo est factus. (§. 43.) Verum talis cognoscit bonum & malum. (§. 45.) *Ergo sicut unus ex tribus in Deitate factus noscit quid bonum? quid malum? sit.*

§. 47.

Consequenter & Adamus.

Quicumque sicut unus ex tribus in Deitate est factus, ille cognoscit bonum atque malum. (§. 46.) Cum vero Adamus vera in Messiam promissum fide sacrificans sicut unus ex

tribus in Deitate est factus; (§. 43.) sequitur, *ut Adamus quæque cognoverit quid bonum quidve malum?* Quod quoque luculentius ex Gen. III, v. 8-20. colligi potest: ibi enim reperimus rigorosum illud examen, quod Deus cum Adamo propter transgressionem legis, adeoque propter peccata instituit; revelationem redemptoris, et veritatum salutarium, imo & promulgationem eorum, quæ ex lapsu iis essent eventura. Ex quibus concludere possumus: Adamum non latere potuisse malum & bonum; sed a posteriori idem illud eidem innovisse.

§. 48.

Continuatio.

Ex his itaque omnibus, quæ hætenus de Adamo sunt disputata, apparet, *quod sacrificium offerens Adamus factus sit sicut unus ex Tribus in Deitate, (§. 43.) & cognoverit, quid sit bonum quid sit malum? (§. 47.)*

Schol. Si itaque ponamus, quod quidem inter impossibilia referri nequit, supposita in Deitate Trinitate, Deum solum cum tribus in Deitate *ἑνωσάσασθαι* egisse & locum esse de Adamo ex fide in redemptorem promissum sacrificante, ejusque rebus circumstantibus in spiritualibus; hanc de Adamo ut protulisset dictionem non fuisset *ἐκ τῶν ἀδελφῶν*: *Adamus factus est sicut unus ex nobis & cognoscit quid bonum quid malum.*

§. 49.

Res hominibus circumstantes post lapsum.

Primi homines per peccata lapsi, morti *σωματικῆν* & animæ facti sunt obnoxii. Hanc quidem redemptionis medio remove & evitare possunt homines; verum illam ordinarie nemo

nemo evitare poterit, adeoque 1) omnis homo ordinarie *σωματικῶς* mori debet, 2) per medium satisfactionis ex intentione Dei ordinarie morte naturali & temporali subsecuta beatitudinem æternam assequi & potest & debet, Matth. VI, 20 21. Philip. III, 20 21. Hebr. XIII, 14. 3) qui negligit & respuit medium redemptionis, damnationem æternam ordinarie post vitam temporalem non evitabit, 4) non omnes omnino homines naturaliter usque ad finem hujus sæculi vivent, nec vivere possunt, Rom. VI, 23. 1 Cor. XV, 51.

§. 50.

Medium ad vitam æternam quando indifferens.

Permultæ dantur res, quæ per se spectatæ sive in abstracto, uti ajunt, sunt indifferentes, & nulla gaudent moralitate; quamvis in concreto & sub singularibus circumstantiis per sua consecutaria sive bonæ sint sive malæ. Si itaque ponamus naturale quoddam medium, cujus usu vita nostra temporalis sive iusto & solito longior, sive etiam immortalis fieret; medium illud per se sive in abstracto neque bonum neque malum sed indifferens esset dicendum.

§. 51.

Quando malum.

Omnis homo post lapsum ordinarie mortem *σωματικῶς* obire debet, sive post eandem visionem beatificam, sive damnationem obtineat æternam, neque omnis homo ad finem usque hujus terrarum orbis vivere potest (§. 49.) Hinc itaque sequitur, ut ejusmodi medium, si tale adesset, non maneret indifferens; (§. 50.) quia nexui post lapsum inter ho-

mines singulari a Deo approbato, vi alterius partis legis istius positivæ, (cf. §. 12. not. a.) repugnaret; sed omnino evaderet hujus medii usus malus.

Schol. Quoniam nexus post lapsum mortem hominum *σωματικὴν* includit; (§. 49.) a posteriori inde concludimus, quod, quia idem ille nexus ejusmodi medium non involvit, cujus usu mors hominum denominata possit averti; illud quoque medium huic repugnet nexui, adeoque non sit indifferens in hoc rerum nexu. Et quoniam in scriptura passim est approbata mors illa ab hominibus obeunda; etiam medium illud malum esse debet. Et si illud adesse ponas; permulta ex eodem consequentia incommoda omittere volo.

§. 52.

Hactenus locuti sumus de nexu illo, qui post Messix promissionem inter homines obtinuit & obinet. Si itaque tempore Adami post promissionem Messix ejusmodi adfuisset medium, cujus usu vita nostra sive solito longior, sive etiam immortalis evaderet; sequitur, ut illud malum fuisset. (§. 51.)

§. 53.

Continuatio.

Ex superioribus patet: Adamum oblato sacrificio factum esse sicut unus ex tribus in Deitate, & cognovisse, quid bonum quid malum. (§. 48.) Si itaque eo tempore tale adfuisset medium; facile in eam prolabi poruisset sententiam, hominum *πολίτευμα* non esse *ἐν τοῖς ἕξαισις*, alteramque legis istius (§. 12. not. a.) partem esse frustram. Cum vero hoc repugnat Scripturæ Sacræ Philipp. III, 20. Hebr. IX, 27. (§. 52. & 51.)

§ 1.) sequitur, ut ejusmodi medium omnino fuisset malum. Ut taceam, posito illo medio, Adamum facile relabi pouisse.

§. 54.

Continuatio occasione loci Genes. III, 22:

Ex primis Geneleos capitibus constat, Deum in medio Paradisi creasse & posuisse arborem עץ החיים, a) cui effectus vitam hominis in æternum prolongandi & immortalis efficiendi etiam post lapsum & promissionem redemptoris adscribitur Gen. III, 22. De qua quidem arbore Cel. Carpov. in Theol. Dogm. T. I. §. 1036. ita differit: Quoniam igitur arbor vitæ paradisiaca vera fuit vitæ arbor, ope illius simul hominem immortalitatem consecuturum fuisse dubitandum non est; ita scilicet, ut quemadmodum corpus hominis per essentiam suam ad vitam perpetuam aptum dispositumque fuerit, ita mediante vitæ arbore spiritus corporis vitales & animales semper in vigore conservati, vires confirmata & resecta, & causæ incommodorum, si quæ fuissent, depulsa fuerint. b)

a) Disputatum est, utrum, עץ הרעה טוב ורע & עץ החיים unam eandemque numero esse arborem & denominatione tantum differre, statuendum sit, nec ne? Affirmativa sententia sequenti argumento probari posse mihi videtur:

Arbor, cujus fructum comedere primi parentes sunt prohibiti, est arbor cognitionis boni & mali Genes. II, 17.

Arbor in medio Paradisi sive horti a Deo posita, est arbor, cujus fructum primi parentes comedere non debuerunt Genes. III, 3.

Ergo arbor in medio horti posita erat arbor cognitionis boni & mali.

Sed arbor vitarum est arbor in medio horti posita Gen. II, 9.

Ergo arbor vitarum est arbor cognitionis boni & mali. Q. E. P.

Arbor in medio horti posita est arbor vitarum Gen. II, 9.

Sed arbor, cujus fructum primi parentes edere non debuerunt, est arbor in medio horti posita Gen. III, 3.

Ergo arbor, cujus fructus non erat comedendus, est arbor vitarum;
Verum

Verum arbor cognitionis boni & mali est illa arbor, cujus fructus non erat comedendus Gen. II, 17.

Adeoq̄ue arbor cognitionis boni & mali est arbor vitarum Q. E. A.

Cum autem multis hæc sententia adhuc obnoxia esse videtur difficultatibus; easdem removere conatus est, & vere declinavit Cl. & eruditissimus Vir Pl. R. M. Chrysanther in Diss. jam laudata, atque simul ostendit, quomodo potuerit fieri, posita harum arborum identitate etiam numerica, ut alio tempore Adamo fuerit obnoxia; alio autem ejusdem infervitura fuisset salutis & vitæ temporali.

b) Summum numen dicit: Si de hac arbore & ejus fructu comedit Adamus; vivet לעלם. Equidem scio: לעלם non semper æternitatem significare absolutam; sed interdum quoque respectivam s. tempus longum & indefinitum, cujus finis non est notus, cf. Gen. XVII, 8. XXXVIII, 4. Exod. XXI, 6. 1 Sam. I, 22. XIII, 13. 2 Sam. XII, 10. cf. Sal. Glaff. Ph. Sac. L. V. T. L. c. XVI. Iccirco quamvis hic potissimum intelligenda quæritur? Ex allegatis his dictis colligi, eorumque nexu facile potest perspicui, in iisdem לעלם æternitatem absolutam significare non posse; sed tantum respectivam, quæ tamen ad finem usque hujus seculi non esset duratura; cum vero ex Gen. III, 22. ejusmodi æternitas absoluta in hac vita obtineri nequit, quia permutatio & interitus hujus seculi est futurus; sequitur, ut in allegato quidem dicto per לעלם æternitas respectiva sit intelligenda, verum talis, quæ usque ad finem hujus mundi ordinarie durasset.

§. 55.

Usus arboris vitæ fuit malus.

Cum itaque arbor vitarum virtutes habuit, vitam hominum solito longiorem & usque ad finem mundi immortalem faciendi; sequitur, (§. 54.) ut, si Adamus de illa comedisset arbore, usus hujus arboris non fuisset indifferens in concreto; sed omnino malus; (§. 53. & §. 52.) & nexui huic repugnans dicendus.

Schol. Ergo Deum non insipienter egisse palam est, si aut arborem vitarum & eius virtutes plane perdidisset, aut aditum ad eandem impedivisset quocumque demum modo.

Et

Et si ponderamus, Adamum de hac arbore comedentem facile ex statu gratiæ in statum iræ relabi potuisse, (§. 53.) Deumque hunc relapsum cavere voluisse; posita dictionis illius (§. 48.) continuatione, ita eandem instituere potuisse Deum patet: *Adamus factus est sicut unus ex nobis, & cognoscit quid bonum quid malum; sed, ne comedat in spem vivendi æternum vanam de arbore vitarum, impediam, quo minus id fieri possit.*

§. 56.

Sensus dicti Gen. III, 22. genuinus.

Hisce itaque præmissis verum & genuinum, uti ego arbitror, sensum dicti Genes. III, 22. de quo hucusque multum est disputatum, investigare possumus, cujus verba ita se habent: פו ישלח ירוה אלהים הו האדם היה כאחד ויאמר ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי ממנו לדעת טוב ורע ועתה ידן לעולם ידן. de quibus tantum sequentia notanda veniunt.

- a) Nonnulli, qui hujus dicti sensum indagare paulo penitius sunt ausi, incerti fuerunt, quid summum numen per hæc voluerit indicare verba. Adeoque non pauci sunt, qui in his verbis *Ironiam* latere defenderunt, alii ad hanc evitandam in usdem *Commiserationem* quæriverunt, & iterum alii utriusque occurrere studentes tropo *interrogative* eadem explicant verba. Sed melius omnino putamus; si hæc verba absque ullo tropo interpretamur, & planam hujus dicti exhibemus orationem.
- b) הויה pro consueto significato verti potest sive per *fuit* sive per *factus est*. Sed nexus offendit, posteriorem significatum hic locum habere debere, (§. 48.) & orationis indoles, adeoque nec opus est, ut הויה efferamus per *constitutus est*, sive *voluit fieri*, quamvis interdum verba actum denotantia per *potentiam* & conatum explicari debeant cf. Gen. XXXVII, 21. Pf. LXIX, 5. vid. Sal. Glass. Ph. Sac. L. III. Tr. III. C. V. p. m. 761. C. VIII. p. 766.
- c) ממנו Hæc vox multis subjecta fuit interpretationibus, cum ab aliis per *ex se*, ab aliis per *ex illo* & iterum ab aliis per *ex nobis* est reddita. Nos ultimum significatum retinebimus frequentiore, eandemque

solide & erudite demonstravit *Vir S. R. Pfeifferus Theologus Erlangen-*
sis excellentissimus in dissertat. inaug. sub. Tst. Trinitas personarum in
unitate Dei ex oraculis V. T. evicta Selt. I. Jen. 1743. Ex qua quoque
 luculenter perspiciendum: Deum in hoc sermone secum ipso solum
 agere; non vero cum aliis rebus rationalibus creatis communicare sen-
 tentiam.

- d) significat etiam & porro sive *præterea*. Sed assumpta identitate
 arboris vitarum & cognitionis boni atque mali (§. 54.) hic per *porro* sive
præterea, iterum est efferendum cf. *Cel. Chrysaodri dijeri. cit. §.*
XXXV.

§. 57.

Continuatio.

Atque ita unum quodque vocabulum in nativo suo si-
 gnificatu relicto dictum illud ita vertendum esse putamus:
Et dixit Deus Triunus: (secum ipso solum agens) *Ecce Adamus*
 (vera in promissum mulieris semen fide sacrificans) *factus est*
 (cum post lapsum ante redemptoris revelationem is non fuit)
sicut unus ex nobis, (non aequalis uni ex nobis; sed similis fidu-
 ciali meriti redemptoris apprehensione per regenerationem
 alteri in Deitate sanctissimæ personæ scilicet Christo perfectis-
 simæ patris imagini) *Et nescit* (a posteriori) *quid bonum* (vel est:
 apprehensio scilicet meriti Christi, vel fuit: status nimirum
 amissus seu integritatis) *quid malum*; (vel fuit, cum de fructu
 vitæ comedit, vel est; contemptus medii illius salutaris a Deo
 revelati) *Et nunc, ne extendat manum* (prouti fecit in ipso lapsus
 actu) *Et sumat iterum, porro* (sed in spem æternum vivendi) *de*
arборе vitarum (sive cognitionis boni & mali cæu re per se in-
 differentem) *Et comedat, Et vivat æternum* (usque ad finem hujus
 terrarum orbis) scilicet dimittam eum (ne putet: hominum
 πολιτεύματα non esse εν τοῖς ἔθαιοις & hac ratione morte non fu-
 tura medium redemptionis esse contemnendum; sed colligat:
 homi-

hominum πολιτευμα omnino esse 'εν τοῖς 'εθνοῖς) Et dimisit
v. 23.

Schol. Atque ita facilius perspicere possumus I. totius orationis & enarrationis Mosaicæ nexum a versu 8. usque ad finem capituli, II. singularem nexum, qui inter vers. 21. & 22. intercedit, atque III. cohærentiam propositionis: homo est conformis imagini filii Dei, ergo ex paradiso eliminandus a S. R. Pfeiffero præceptore meo ad cineres colendo in *dissert. cit. §. VI not. his verbis: Quomodo enim homo penitens magis Deo similis esse potuit, quam ante lapsum erat? qualis ex ea propositione ad alteram de ejectione primorum hominum cohærentia instituenda est? utique enim non sequitur, homo est conformis imagini Filii Dei, ergo ex paradiso eliminandus: desideratam a nobis prolixius probatam. Non equidem primus sum, qui ita hoc dictum vult intelligi, cf. Starckii Synops. Biblioth. Exeget. in V. T. ad b. l. quoniam teste S. V. Baumgartenio in der allge. meinen Welt-Historie Cel. Rambachius in Hist. Eccl. V. T. p. 90. & docente S. R. Pfeiffero in *diss. cit. Job. Meyerus in dissert. de mysterio S. S. Trinitatis Harderovici an. 1712. edita C. H. S. 17. p. 38. eodem interpretantur modo verba, & quidem posterior his verbis: Ecce Adam, nunc restitutus, (ut præcedentia comm. 15-21. docent) אדם, factus est, ut unus ex nobis i. e. similis factus uni ex personis divinis, similis ac conformis imagini Filii Dei Rom. VIII, 29. Sed utrumque neque Rambachium neque Meyerum mihi videre contigit, adeoque nec hujus interpretationis rationes ab illis adductas dijudicare potui.**

§. 58.

Brutum illud fuit primum sacrificiale.

Sed redeamus ad id (§. 34. unde venimus. Ex continua factorum serie & successione, quæ in Genes. III. traditur, dilucide apparet, quod illud brutum, ex cuius pelle primis parentibus vestimenta sunt confecta, mox post promulgatum

de redemptore totius generis hominum dogma sit trucidatum; (cf. §. 30.) Cum vero Adamus hoc brutum divino immolaverit numini (§. 31. & seqq.) primusque fuerit, qui Deo post Messæ promulgationem obtulit sacrificium; (§. 24.) constat: *hoc brutum primum fuisse sacrificiale Deo oblatum, hocque sacrificium Adami fuisse primum illud.*

§. 59.

Primum sacrificium in Paradiso est factum.

Porro nexus ostendit, quod tunicis pelliceis primi homines induci ejecti seu migrare jussi sint a Deo e paradiso Gen. III, 23. adeoque tunicarum confectio in paradiso adhuc est peracta. Cum itaque mactatio bruti illius in paradiso quoque facta esse debuit; hoc vero brutum primum fuit sacrificiale; (§. 58.) inde colligendum: *quod primum sacrificium ab Adamo Deo oblatum sit adhuc in paradiso.*

§. 60.

Fuit cruentum.

Cum mactatio bruti cujusdam sine profusione sanguinis fieri nequit; profusio autem sanguinis bruti cujusdam ad sacrificium cruentum requiritur necessario, & brutum illud, ex cujus pelle primis parentibus vestes sint adaptatæ, est mactatum, (§. 30.) primumque fuit sacrificiale; (§. 58.) sequitur, *ut primum Adami sacrificium fuerit cruentum, quod Deo in paradiso obtulit.* (§. 59.)

§. 61.

Et expiatorium.

Quoniam Adamus post lapsum reconciliationem cum Deo,

Deo, & sublationem inveſta diſharmonia, peccatorum reatus quaſivit, (§. 22.) inſuperque vera in redemptorem fide ſacrificium fecit (§. 23.) cruentum; (§. 60.) ejusmodi autem ſacrificium expiatorium eſt (cf. §. 11. Sch. III.) ſive reconciliatorium: *primum Adami ſacrificium in Paradifo Deo oblatum (§. 59.) fuiſſe propitiatorium apparet.*

§. 62.

Adamus primus fuit, qui cultum obſervavit externum.

Cum Adamus primus fuit, qui pro ſe & uxore ſua Deo ſacrificavit; (§. 23. & §. 31. ſeqq.) cultus autem ſacrificialis ad cultum pertinebat externum, ejusque maximam efficiebat partem; (cf. §. 7.) ſequitur, ut *Adamus primus fuerit, qui cultum externum etiam adhuc in Paradifo obſervavit.*

Schol. Cum Adamus vera in redemptorem fide ſacrificium obtulit Deo; (§. 33. & 34. & 23.) cultus ejus fundamento habuit ſatisfactionem redemptoris. Cum autem ejusmodi cultus divinus voluntati Dei non poteſt non eſſe conformis; ſequitur: ut cultus ille Adamicus non fuerit *ἑτεροθρησκεία*; (§. 3.) ſed Deo acceptus.

§. 63.

Adamus primus fuit ſacerdos.

Primaria ſacerdotis officia in veteri teſtamento erant, ut ſecundum ordinem & inſtitutum divinum curam externi cultus divini haberet, ſacrisque & ſacrificiis vacaret cf. Hebr. V, 1. 2. VIII, 3. Cum itaque Adamus primus fuit, qui ſecundum legem a Deo acceptam ſacrificavit, (§. 23.) & eo ipſo cultum externum obſervavit; (§. 62.) *Adamus quoque primus fuit ſacerdos, primumque ſacerdotio eſt functus.*

Schol. I. Singularibus certe juribus sacerdotes veteris testamenti substabilita jam hierarchia gavisi sunt, atque, cum Adamus primus fuit sacerdos, possibile, & probabile est, eidem quoque certa quædam jura ut tali a Deo esse concessa sacerdotalia, quod quidem de lege Lev VII, 8. non improbabiler affirmare conatur Dom. Wincklerus in diss. cit. §. XV. his verbis: *Quid vero magis consentaneum est, quam Deum, ut non magis corpori subligaculis jam instructo Gen. III, 7. (a), quam anima lapsorum prospiceret, factam gratiosi fœderis promulgationem eo statim tempore non sine sanguinis effusione Ebr. IX, 18. 22. ad remissionem requisita, dedicasse, ita quidem, ut carnes in victimam combustæ, pelles autem protoplastis adaptatæ fuerint, vel Adama, tanquam primo sacerdoti cesserint: inde lex manavit Levit. VII, 8. Quum sacerdos offert holocaustum alicujus, pellis holocausti, quod obtulit, sacerdotis hujus erit.*

(a) Schuckfordius in der Harmonie der H. und Profan Scribenten L. II. p. 55. Es komt mir unwahrscheinlich für, daß Gott hätte verordnen sollen, die Thiere bloß der Kleidung wegen zu schlachten, da die Menschen bereits mit einer andern Art der Bedeckung versehen waren. Es steht vielmehr zu vermuthen, daß, wenn er ein Thier bestimmet, er demjenigen, der solches dargebracht, erlaubt zugleich, die Haut zur Kleidung zu gebrauchen.

Schol. II. Singulare & peculiare officium summi sacerdotis sive pontificis maximi in veteri testamento præ reliquis sacerdotibus hoc erat, ut semel in quocunque anno die scilicet solennis expiationis sanctissimum intraret, atque eadem se totumque populum Israëliticum per sacrificia cruenta cum Deo expiaret Lev. XVI. Heb. IX, 7. Cum itaque Adamus pro se suaque uxore h. e. pro toto genere humano tunc temporis vivente Deo obtulit sacrificium (per antec.) expiatorium; non incongruum est hoc respectu Adamum summum appellare pontificem, quemadmodum ita loquitur B. Lutherus in Comment. in Genes. cap. IV, v. 16. egressum Caini a facie Domini explicans: *Ab isto loco,*

loco, in quo Deus se esse declarabat, ubi Adam, tanquam summus pontifex residebat, tanquam dominus terra, egressus est Cain &c.

Schol III. Non sacrificia solum (§. 13. & 7.) sed etiam sacerdotes veteris testamenti erant τύποι redemptoris, quia ille sacerdos simul & sacrificium fuit cf. Hebr. VII, 27. IX, 12. 25. Passim enim redemptor vocatur ἀρχιερεύς III, 1. ἀρχιερεύς μέγας IV, 14. ἱερεύς εἰς τὸν αἰῶνα V, 21. ἱερεύς μέγας ἐπὶ τοῦ οἴκου τῆς Θεῆς κ. τ. λ. X, 21. Cumque jam ante Mosis tempora & stabilitæ hierarchiæ sacerdos Melchisedeck Hebr. VII, 3. cf. Outram. l. c. L. II. c. 1. p. m. 288. seq. vocatur redemptoris τύπος; non incommode, Adamum appellari posse ratione sacerdotii τύπον redemptoris, sequitur, quemadmodum ex alia ratione eundem ita vocaverit Paulus Rom V, 14. ὁ Ἀδάμ ἐστὶ τύπος τῆς μέλλοντος cf. Sal. Glass. in Ph. Sac. L. II. p. m. 443.

§. 64.

Oeconomia gratiæ post lapsum est verum testamentum.

Oeconomia gratiæ post lapsum consummatum a Deo benigniter introducta in Scriptura Sacra sub nomine testamenti est revelata, quod præsertim ex epistola Pauli ad Hebræos perspicui potest. Sed quodvis testamentum requirit testatorem; sequitur itaque, ut & illud testamentum testatore reliquisque necessariis requisitis non carere debeat. Cumque testator hujus testamenti est Deus seu redemptor generis humani, & reliquis requisitis hoc testamentum non est destitutum cf. Cel. Carпов. Theol. Dogm. T. II. §. 48; *oconomiam gratiæ veri nominis esse testamentum apparet.*

§. 65.

Continuatio.

Quoniam hæres in testamento denominatus ante testa-
to-

toris mortem bonorum testamenti ceu ejus materialis participes fieri non potest; sequitur, ut ante testatoris obitum valorem non habeat testamentum. Cum itaque œconomia gratiæ veri nominis est testamentum, (§. 64.) ergo quoque ante redemptoris ceu testatoris mortem nullum habet valorem.

Schol. Jam hæc ex quotidiana experientia, & Jctorum placitis possunt confirmari: nemo enim in testamento quodam hæres constitutus ante testatoris mortem ut talis bona testamenti obtinere potest, quia alias esset donatio inter vivos. Et hæc omnia divus Paulus ad Hebr. IX, 16. 17. suis comprobat verbis: *ὅτις γὰρ διαθήκη θάνατον ἀνάγκη φερεῖται τῆ διαθεμῆν διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβηία, ἐπεὶ μὴ πῶτε ἴχθει, ὅτε ζῆ ὁ διαθεμῆνος*, quorum verborum sensum & finem uberius ob oculos ponit Wilb. Estius in Comm. in B. Pauli epistolæ ad h. l. cum ostendit: hic Paulum contra Judæos necessitatem mortis a redemptore sustinendæ demonstrare & defendere.

§. 66.

Origo œconomia gratiæ & ejus initium.

Si testamentum ante testatoris mortem non habet valorem; sequitur ut initium cujusvis testamenti sit ponendum in momentum mortis testatoris. (§. 65.) Ex quibus fluit: *œconomia gratiæ ceu veri testamenti (§. 64.) initium in mortem redemptoris esse collocandum.*

§. 67.

œconomia gratiæ dividitur in V. & N. T.

œconomia gratiæ ceu verum testamentum dispescitur in vetus & novum testamentum. In hoc physice & realiter mors redemptoris ceu testatoris est subsecuta, in illo non; verum tamen in eodem ut jam facta considerabatur, adeoque, qua-

quæcunque per mortem physicam præstitit & acquisivit generi humano redemptor bona & beneficia; eadem jam in veteri testamento aderant, hominibusque vere in illum credentibus juxta sacrificia (§. 13.) imputabantur (§. 1.) moraliter scilicet & intuitu valoris. Adeoque hoc respectu utrumque testamentum unum est idemque, (§. cit.)

§. 68.

Initium Novi Testamenti.

Oeconomix gratiæ ceu veri testamenti initium est ponendum in mortis momentum ceu testatoris; (§. 66.) cum vero hoc testamentum est vel vetus vel novum; (§. 67.) sequitur, ut utriusque testamenti primordia in idem mortis momentum sint collocanda. Sed in novo testamento redemptor physice mortuus est, in veteri non; apparet itaque, *initium Novi Testamenti esse ponendum in momentum mortis physice redemptoris.* Atque: *momentum mortis redemptoris physice esse initium N. T. est illud argumentum, quod celeberrimus & acutissimus Philosophus & Theologus M. Jacob Carpovius jam pridem promisit ventilandum in Theol. Dogm. T. II. §. 626. Schol. II. num. 5. his verbis: notamus, finem veteris & initium novi testamenti in momentum mortis Christi (quod alio loco sumus demonstraturi) collocandum esse, &c.*

§. 69.

Initium Veteris Testamenti.

Totum de redemptione generis hominum dogma, adeoque & redemptoris mors per sacrificia in veteri testamento representabatur & præfigurabatur (§. 13.) præsertim cruentâ. Cum vero inter representationem hujus mortis per sacrificia & mortem ipsam a redemptore sustinendam ratione valoris nullum

nullum est discrimen (§. 67. & 1.) & utriusque testamenti tam novi quam veteris initium in momentum redemptoris est ponendum; (§. 68.) sequitur, ut initium veteris testamenti repetamus ab eo temporis momento, quo coeptum est, mortem redemptoris physicam ceu jam factam considerare, eamque representare & praefigurare per sacrificia, & violentam mortem & mactationem brutorum sacrificiorum secundum ordinem a Deo praescriptum, consequenter ab eo tempore, quo primum sacrificium est oblatum Deo.

Schol. Hoc quidem contra Coccejanos est notandum, qui initium veteris testamenti in tempora reponunt Mosai- ca, atque adeo conceptum veteris testamenti solito angustiorum faciunt, non considerantes; sufficere ad vetus testamentum definitendum: in eodem satisfactionem pro genere humano physice a redemptore non esse praesitam cf. Dom. Winckleri diss. cit. §. III. pag. 11.

§. 70.

Continuatio.

Brutum illud, ex cuius pelle primis parentibus vestes sunt adaptatae, primum fuit sacrificiale ab Adamo Deo oblatum; (§. 58.) cum vero in momentum temporis, quo coeptum est Deo primum offerre sacrificium, initium est ponendum veteris testamenti; (§. 69.) dubium non est, quin, cum mox post promissionem prot-evangelii brutum istud sacrificavit Adamus Deo, & eo tempore inceperit vetus testamentum.

Schol. Si initium veteris testamenti in tempus primi sacrificii Deo oblato collocamus; non ab eodem promissionem redemptoris excludere volumus cf. Witsius in Oeconom. fœd. Dei L. III. cap. III. §. V. Sacrificium enim illud primum vera fide in redemptorem Deo oblatum ab Adamo (per antec.) sine pro.

promissione illa fieri non potuit, atque adeo initium veteris testamenti non ex actu quodam partiali sed totali partiales continenti determinari debet.

§. 71.

Vetus Testamentum in Paradiso habuit initium.

Primum sacrificium, quod Adamus pro se & uxore sua Deo obtulit, in Paradiso est factum. (§. 59.) Sed cum hoc sacrificio incepit Vetus Testamentum; (§. 70.) non potest itaque non sequi: *vetus testamentum initium adhuc habuisse in Paradiso.*

§. 72.

Non sine effusione sanguinis.

Primum Adami sacrificium sine effusione sanguinis non est factum & Deo oblatum; (§. 60.) cum vero in tempus primi sacrificii initium veteris testamenti est positum; (§. 70.) palam est: *vetus testamentum sine ἀιματεκχυσία non habuisse initium.*

§. 73.

Continuatio.

Initium habere sive dedicari hoc loco pari passu mihi ambulat. Cum itaque *vetus testamentum sine ἀιματεκχυσία* initium non habuit; (§. 72.) *sine eadem quoque non est dedicatum.*

§. 74.

Continuatio.

Cum *vetus testamentum* ratione ordinis & temporis primum est testamentum; illud autem sine effusione sanguinis non est dedicatum, (§. 73) sequitur; *ut primum testamentum abque ἀιματεκχυσία non sit dedicatum.*

Schol. Si Paulus in epistola ad Hebræos cap IX, 8. dicit:
 ὅθεν ἔδ' ἡ πρῶτη χορὴς αἱμάτων ἑυχεθῆναι;

minino putamus: verbum *ἐναντιώσεως* quidem per initium habere efferri posse; verum cum hic Paulus non de prima veteris testamenti constitutione, sed potius de restauratione & renovatione ejusdem per Mosen facta loquitur; apparet, verbum *ἐναντιώσεως* quoque in hoc loco renovationem indicare veteris testamenti. *cf. Sebast. Schmidt in Comment. ep. ad Hebr. ad b. l. nisi verbum ἐναντιώσεως per initium habere explicatum, de continuatione, restauratione, & confirmatione illa solenni intelligamus, quemadmodum Gen. IV, 26. verba: יהוה בשם לקראת הויה in intelligenda, de insigni quadam ministerii ac cultus divini instauratione, quia indubie primi parentes antea invocaverant & prædicaverant nomen Domini cf. Sal. Glass. Ph. Sac. L. III. Tr. III. can. IV. p. m. 759. seq. (cf. S. 5.)* Interim tamen ex hoc dicto Paulino verus testamentum τὴν διαθήκην πρώτων appellari perspicere possumus.

§. 75.

Conclusio.

Quoniam sacrificiorum oblatio & cultus Dei externus absque omni rituum & ceremoniarum apparatu peragi nequit; Adamus autem primum Deo obrulit sacrificium primumque fuit, qui Deum externe coluit; sequitur, ut quibusdam ritibus & formulis sacrificium illud primum sit factum; non autem iisdem, quibus sacrificia in hierarchia Israelitica, de quibus *cf. Outram. L. I. c. XV. p. m. 157.* sunt peracta, quod quidem ex opportunitate loci, & temporis, aliisque rebus circumstantibus facile perspicui potest. Cum itaque, quæ addi possent, non invenimus, promissis sterisse confidentes huic dissertationi imponimus finem.

S. D. G.